

ISRN: LIU-IEI-FIL-A--15/01928--SE

Skadeståndsansvar och försäkringsskydd vid ekonomisk följdskada

Särskilt om tillämpningen av NL-bestämmelserna

Liability for economic consequential damage
In particular regarding the application of the NL agreements

Victor Berg

Hösttermin 2014/Vårtermin 2015

Handledare: Harald Ullman

Masteruppsats i Affärsrätt/Affärsjuridiska programmet

Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling

Sammanfattning

Ett välfungerande köpavtal kräver bestämmelser som reglerar säljarens skadeståndsansvar i fall dennes produkt är felaktig och orsakar skada. I den kommersiella handeln återfinns sådana bestämmelser ofta i branschanpassade standardavtal. Tillämpas inte standardavtal får de dispositiva lagarna reglera ansvarsfördelning vid uppkommen skada. Vad som utgör en skada kan emellertid variera mycket vad gäller typ och ursprung. En skadetyyp befast med särskilda gränsdragningsproblem är ekonomiska följdskador, vilka kan sägas orsakas indirekt av en felaktig produkt. Vad som är avgörande för bedömningen om säljaren ska bära ansvar för ekonomiska följdskada skiljer sig beroende på vilket regelverk som reglerar förhållandet mellan köpare och säljare. Bestämmelserna i standardavtalet NL 09 (vilket tillämpas inom den nordiska teknikindustrin) lägger stor vikt vid vilken part som besitter produkten, medan KöpL:s bestämmelser är beroende av vilken typ av skada som den ekonomiska följdskadan uppstått ur. Det inte ovanligt att en såld produkt orsakar skada hos tredje man som den ursprungliga säljaren saknar avtalsförhållande till. I ett sådant ”flerledsperspektiv” kan en ekonomisk följdskada i ett säljled vara hänförlig till en sakskada i ett annat säljled. Detta kan göra situationen svårbedömd, särskilt om olika regelverk tillämpas i de inblandade avtalslänkarna. Motsägelser mellan regelverken kan antingen ha negativ inverkan på en säljares ansvarsfriskrivning eller så förhindras den skadelidande parten att erhålla skadeståndersättning för sin skada. Det finns en ovilja hos danska försäkringsbolag att försäkra det ansvar som följer av NL 09, varför den tidigare versionen NL 92 används av aktörer i Danmark. Följden av detta blir att regelmässiga konflikter mellan avtalslänkar kan uppstå även om samtliga parter befinner sig inom Norden, vilket naturligtvis kan ha negativ inverkan på den nordiska handeln.

För att ett köpavtal inte ska vara befast med allt för stora risker för säljare, är det viktigt att det föreligger ett någorlunda samspel mellan säljarens ansvarsförsäkring och dennes eventuella skadeståndsansvar. Hur detta samspel ser ut i dagsläget kan, inom ramen för detta arbete, kritiskt kommenteras ur två huvudsakliga aspekter. För det första täcker säljarens ansvarsförsäkring inte skadeståndsansvar för ekonomisk följdskada i alla önskvärda situationer. För det andra synes begreppsfixeringen i försäkringsvillkoren utgöra hinder mot ett utvidgat skydd, eftersom den inte ligger i linje med den ansvarsfördelning som följer av branschanpassade standardavtal.

Innehållsförteckning

Förkortningar	6
1. Inledning	7
1.1 Problembakgrund	7
1.2 Problemformulering	8
1.3 Syfte	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Metod	10
1.6 Disposition	11
1.7 Terminologi	12
2. Skadebegreppen i kontraktsförhållanden	13
2.1 Inledning	13
2.2 Sakskada	13
2.3 Ren förmögenhetsskada	14
2.4 Ekonomisk följdskada	14
2.5 Särskilt om indirekt förlust enligt köplagen	15
3. Säljarens risker	18
3.1 Fullgörelseansvar eller skadeståndsansvar?	18
3.2 Ansvar för ekonomisk följdskada	19
3.2.1 Säljarens ansvar enligt svensk rätt	19
3.2.2 Säljarens ansvar enligt lag om internationella köp (CISG)	21
3.2.3 Säljarens ansvar enligt NL-bestämmelserna	22
3.3 Risk management	27
3.3.1 Allmänt	27
3.3.2 Risk management-verksamhetens inverkan på försäkringsgivaren	28
3.3.3 Särskilt om hur NL-bestämmelserna blir en del av köpavtalet	28

4. Säljarens ansvarsförsäkring	31
4.1 Inledning	31
4.2 Försäkringsskydd vid ekonomiska följdskador och relevanta undantag	31
4.2.1 Den svenska modellen	31
4.2.2 Relevanta skillnader i Danmark	33
4.2.3 Relevanta skillnader i Finland	35
4.2.4 Relevanta skillnader i Norge	35
4.3 Hur påverkar köpavtalets utformning ansvarsförsäkringen?	36
4.3.1 Riskökning på grund av ansvarsåtagande	36
4.3.2 Riskminskning på grund av ansvarsfriskrivningar	37
5. Ekonomisk följdskada i olika situationer	39
5.1 Inledning	39
5.2 Svarvexemplet	39
5.2.1 Ren förmögenhetsskada föranleder ekonomisk följdskada, produkt i köparens besittning (scenario RF2)	39
5.2.2 Sakskada föranleder ekonomisk följdskada, produkt i köparens besittning (scenario S1)	43
5.2.3 Sakskada föranleder ekonomisk följdskada, produkt lämnat köparens besittning (scenario S2)	46
5.3 Flerledsexemplet	51
5.3.1 NL 09 i hela avtalskedjan	51
5.3.2 NL 92 i första avtalslänken, NL 09 i andra avtalslänken	52
5.3.3 NL 09 i första avtalslänken, CISG i andra avtalslänken	54
6. Analys	56
6.1 Inledning	56
6.2 Skadebegreppen i försäkringsvillkoren	56
6.3 Regelverkens utformning	57
6.3.1 NL-bestämmelserna	57
6.3.2 CISG - förutsebarhetsrekvisitet	59

6.4 Försäkringsgivarens inställning till ekonomisk följdskada	60
6.4.1 Krav på ett konsekvent tillämpande av ansvarsfriskrivningar?	60
6.4.2 Danska försäkringsbolagens uteslutande av NL 01/09	62
6.5 Problematisera segment i avtalskedjor innehållandes NL-bestämmelser	63
6.5.1 Avtalsparterna	63
6.5.2 NL-bestämmelserna	64
6.5.3 Ansvarsförsäkringen	65
6.6 Konklusion	66
6.6.1 Inledning	66
6.6.2 Vilka viktiga skillnader föreligger mellan den dispositiva rätten och NL-bestämmelserna avseende ekonomisk följdskada?	66
6.6.3 Hur kan olika regelverk i samma avtalskedja påverka varandra?	67
6.6.4 Hur ser försäkringsskyddet ut i de nordiska länderna beträffande ekonomisk följdskada?	67
6.6.5 Hur kan samspelet mellan skadeståndsansvar och försäkringsskydd förbättras?	69
Källförteckning	71

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
FED	Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling (Danmark)
GLI	Global liability insurance
HD	Högsta domstolen
Koff	Kombinerad företagsförsäkring
KöpL	Köplag (1990:931)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NL	Allmänna bestämmelser för leveranser av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige
PAL	Produktansvarslagen (1992:18)
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SkVN	Skadeförsäkringens villkorsnämnd

1. Inledning

1.1 Problembakgrund

I ett köprättsligt förhållande finns ekonomiska risker på såväl säljar- som köparsidan. För säljarens del är riskerna ofta förknippade med att produkten som levererats är felaktig och på ett eller annat sätt orsakar skada hos köparen. Som en del i hanteringen av sådana risker kan kontraktsparterna utnyttja avtalsfriheten och själva avgöra utifrån vilka rättsliga normer som skadeståndsansvar ska bestämmas.¹ I den mån parterna inte avtalar om annat gäller de dispositiva rättsreglerna inom det avtalade området, liksom KöpL gäller för avtal rörande köp av lös egendom. Det är inte självklart att kontraktsparterna ensamma har bäst förutsättningar att forma avtalsvillkor rörande skadeståndsansvaret, varför det idag finns flera av branschorganisationer utformade standardavtal som nyttjas flitigt i den kommersiella handeln. Inom tillverkningsindustrin används i stor utsträckning standardavtalet NL,² vilket på regelbunden basis revideras. Hur skadeståndsansvaret fördelas och vad som omfattas av skadeståndet är beroende av vilket regelverk som avtalsparterna utgår från. Vid tillämpning av den dispositiva rätten ser säljarens skadeståndsansvar annorlunda ut eftersom de kritiska gränsdragningarna är andra jämfört med NL-bestämmelserna. Starkt sammankopplat med säljarens skadeståndsansvar är dennes försäkringsmöjligheter, vilket också utgör en viktig del i den affärsmässiga riskhanteringen. Vid skadereglering från försäkringsbolagens sida beaktas det regelverk som gäller enligt köpavtalet, varför gränsdragningarna inom regelverken blir intressanta även i en försäkringsrättslig synvinkel.

Gränsdragningar vid ekonomiska följdskador är ofta behäftade med svårigheter, i synnerhet om tredje man lider skada eftersom utomobligatoriskt ansvar inte kan regleras enligt avtal mellan köpare och säljare. De senaste tre versionerna av NL-bestämmelserna innehåller väsentliga skillnader beträffande säljarens produktansvar och om ekonomiska följdskador över huvud taget ska ersättas av säljaren. Dessa skillnader är intressanta att belysa med anledning av det faktum att

¹ Under förutsättning att avtalsvillkoren inte är att anse som oskäligen enligt 36 § AvtL eller lagen (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare.

² *Allmänna bestämmelser för leveranser av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige*, 2009. NL-bestämmelserna är utformade av nordiska branschorganisationer inom verkstadsindustrin. Inom teknikindustrin i såväl Sverige som övriga Norden är NL 09 det mest använda standardavtalet. Tidigare versioner av standardavtalet är NL 92 och NL 01.

danska försäkringsbolag inte accepterar vare sig NL 01 eller NL 09:s bestämmelser.³ I Danmark är i stället NL 92:s bestämmelserna vedertagna, vilket medför att säljarens produktansvar är betydligt mer begränsat än vid tillämpning av de senare NL-versionerna. Gemensamt för försäkringsbolagen i Norden är att ansvarsförsäkringen i regel täcker ekonomiska följdskador under förutsättning att den kan hänföras till en redan inträffad, ersättningsbar, sakskada. I Danmark förutsätter således försäkringsersättning för ekonomisk följdskada att säljaren bär skadeståndsansvar för redan inträffad sakskada enligt dispositiv rätt alternativt NL 92:s bestämmelser. Ett nära nordiskt samarbete inom köprätten kan skadas om ett av de fyra länder som utformat NL-bestämmelserna konsekvent utesluter tillämpning av de senare versionerna. Detta ger upphov till ett ifrågasättande av hur väl skadeståndsrätten samspelar med försäkringsrätten samt en granskning av de principer som är avgörande för ansvarsfördelning vid uppkomsten av ekonomiska följdskador. Ökat samspel mellan skadeståndsansvaret å ena sidan och försäkringsmöjligheterna å andra sidan underlättar parternas riskhantering, vilket torde vara affärsmässigt eftersträvansvärt.

1.2 Problemformulering

* Vilket skadeståndsansvar följer när ekonomisk följdskada uppstår i kommersiella, köprättsliga förhållanden?

- Vilka viktiga skillnader föreligger mellan den dispositiva rätten och NL-bestämmelserna avseende ekonomisk följdskada?
- Hur kan olika regelverk i samma avtalskedja påverka varandra?
- Hur ser försäkringsskyddet ut i de nordiska länderna beträffande ekonomisk följdskada?
- Hur kan samspelet mellan skadeståndsansvar och försäkringsskydd förbättras?

1.3 Syfte

Mitt syfte med denna uppsats är att klargöra säljarens skadeståndsansvar när ekonomiska följdskador uppstår och hur försäkringsmöjligheterna ser ut för densamme. Jag avser att belysa relevanta skillnader mellan de dispositiva lagarna och standardavtalet NL, samt analysera hur väl regelverken samverkar med försäkringsskyddet hos den som bär skadeståndsansvaret. Vidare

³ Jønsson, Henning & Kjærgaard, Lisbeth, *Dansk forsikringsret*, 8. udg., Jurist- og økonomiforbundets forl., København, 2003, s. 818. Se även <http://www.codexlaw.dk/da/nyheder/7-dansk/nyheder/45-nordiske-leveringsbetingelser-nl-og-nlm>, hämtad 2015-02-16.

kommer jag, med anledning av de försäkringsmässiga skillnader som föreligger mellan Danmark och övriga Norden, att redogöra för relevanta särdrag hos de tidigare versionerna av NL.

Med hjälp av ett flerledsperspektiv har jag för avsikt att beskriva hur regelverken i en avtalskedja kan påverka varandra. Genom att påvisa de väsentliga konsekvenserna för säljaren av att å ena sidan inkludera å andra sidan exkludera NL 09, är min förhoppning att i ett konkluderande moment av arbetet kan ge förslag på tänkbara förändringar som skulle gynna samspelet mellan säljarens skadeståndsansvar och densammes försäkringsmöjligheter i ett köpavtal.

Uppsatsen riktar sig till kommersiella aktörer inom den industriella sektorn vars verksamhet faller inom den målgrupp som NL-bestämmelserna har. Uppsatsen kan, i och med dess utredande moment, även utgöra ett tolkningsinstrument för de regelverk som behandlas. Utgångspunkten är att läsaren besitter grundläggande juridisk förståelse samt djupare kunskaper inom skadestånds- och försäkringsrätt.

1.4 Avgränsningar

Utgångspunkten kommer att vara kommersiella köpavtal där avtalsparterna är näringsidkare, vilket innebär att konsumentköprättsliga aspekten och KKöpl utelämnas helt. En särskilt skadetyper som får anses ha störst förankring inom privata eller konsumenträttsliga förhållanden är personskador. Personskador kan förvisso uppstå och orsaka följdskador även i kommersiella köpavtal, men det får antas vara mycket sällan, varför personskadebegreppet lämnas därhän. Fokus kommer huvudsakligen att riktas mot säljarsidan av kontraktförhållandet, såväl när det gäller skadeståndsansvar som försäkringsmöjligheter. Några andra standardavtal än NL kommer inte att behandlas, dels med hänsyn till uppsatsens omfattning, dels för att NL på grund av dess breda användarkrets ger är tillräckligt intressant att uteslutande fokusera på.

Denna framställning kommer inte att rikta någon uppmärksamhet mot PAL, med anledning av att lagen till huvudsak blir tillämplig i konsumentförhållanden eller när personskada inträffat, vilket faller utanför ramen för ämnet. PAL tar sikte på frågan huruvida såld produkt är behäftad med en säkerhetsbrist eller inte. Det är en annan fråga än om produkten är att anse som felaktig i köprättslig mening, vilket till fullo beror på vad som avtalats mellan parterna. Även om en produkt bär på

säkerhetsbrist kan den uppfylla de krav som avtalats mellan parterna och därmed *inte* vara felaktig på köprättsliga grunder.⁴

Den nordiska jämförelsen kommer främst att fokusera på den försäkringsrättsliga aspekten. Således kommer jag inte att presentera någon allmän, övergripande bild av övriga nordiska länders rättssystem, utan snarare kasta ljus på i sammanhanget relevanta skillnader som föreligger länderna emellan. Den nordiska jämförelsen kommer inte att innefatta Island eftersom det inte tillhör de länder som NL är avsett att användas för. Utrymme kommer även att ges till CISG, vars bestämmelser är relevanta på grund av den kommersiella handelns globala natur.

Delar av uppsatsen kommer att behandla situationer där tredje man lider skada på grund av felaktig produkt från underleverantör i bakre led. Enligt rättspraxis är det inte helt klart om skadelidande part får hoppa i kontraktskedjan och rikta skadeståndsanspråk direkt mot underleverantören, trots sitt avtalsförhållande med huvudleverantören.⁵ En utredning av denna komplexa (likväl viktiga) fråga skulle göra uppsatsens omfattning allt för stor, varför jag kommer att utgå ifrån att skadelidande part *får* hoppa i kontraktskedjan. Utöver den avgränsande effekten, gör detta förhållningssätt att problematiken som i uppsatsen belyses med ett flerledsperspektiv tydligare framgår.

1.5 Metod

Ämnets rättsutredande segment kräver närmare studier av lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin. Beträffande den del som berör det köprättsliga området kommer förarbetena till KöpL tillsammans med rättsfall utgöra viktiga källor för svåra gränsdragningar kring säljarens skadeståndsansvar. För den internationella, köprättsliga vinkeln kommer lagkommentarer till CISG att vara vägledande. Vad gäller den försäkringsrättsliga sidan av arbetet kommer lagtext inte att ha en lika betydelsefull roll. Eftersom ansvarsförsäkringens omfattning regleras på detaljnivå i försäkringsvillkoren, måste svar hämtas från försäkringsbolagen och till viss del även doktrin. På grund av den nordiska vinkeln i arbetet har jag valt att studera ansvarsförsäkringar från If, vars

⁴ Se Bengtsson, Bertil & Ullman, Harald, *Produktansvaret: [en översikt]*, 4., [uppdaterade] uppl., Iustus, Uppsala, 2008, s. 19 ff.

⁵ Frågan behandlas av HD i rättsfallen NJA 2007 s. 758 och T 176/12, där skadelidande part inte tilläts rikta skadeståndsanspråk mot bakre led. I ett tidigare fall, nämligen NJA 1986 s. 712, blev däremot utgången att skadeståndsanspråk mot underleverantör gillades av HD. Det föreligger emellertid väsentliga skillnader beträffande sakomständigheter rättsfallen emellan, vilket komplicerar rättsläget.

verksamhet sträcker sig över hela Norden och på så sätt utgör ett gott jämförelseobjekt. Ansvarsförsäkringar skräddarsys förvisso i stor utsträckning efter den försäkrades unika önskemål, men i denna uppsats granskas de grundläggande villkoren hos If i nordiskt land. If Finlands ansvarsförsäkring finns emellertid endast utgivna på finska och på grund av språkliga barriärer har jag därför använt mig av If Finlands GLI-villkor.⁶ Eftersom redogörelsen för den svenska försäkringsmodellen är mer utförlig än övriga, inkluderas däri även Länsförsäkringars Koff-villkor⁷ för ge ett bredare underlag.

Bestämmelserna i NL behandlas förhållandevis sparsamt i doktrin och med anledning av dess skiljeklausul är det svårt att finna särskilt många offentliga rättsfall. Den huvudsakliga källan till tolkningen av NL-bestämmelserna har därför varit kommentarerna till dessa, vilka utgetts av samma branschorganisationer som utformat NL.

Exempel som jag själv utformat kommer att utgöra en betydelsefull del av uppsatsen, både för att beskriva rättsläget och för att problematisera detsamma. För att läsaren på bästa sätt ska kunna följa dessa exempel, krävs analytiska moment i nära anslutning till vad som följer av regelverken. Jag kommer därför att ge mina egna kommentarer löpande till varje exempel.⁸ Ett annat upplägg, med alla analytiska avsnitt i sista kapitlet, skulle enligt min mening göra arbetet ryckigt och svåröverskådligt.

1.6 Disposition

Uppsatsen är indelad i två huvudsakliga delar; referensramen (kapitel 2-5) och analysen (kapitel 6). Kapitel 2 innehåller en redogörelse för de olika skadebegreppen som förekommer inom skadeståndsrätten, vars gränsdragningar läsaren bör känna till inför senare kapitel. Därefter följer kapitel 3, i vilket jag belyser säljarens ansvar för fel i levererad produkt. I kapitlet framgår de övergripande skillnaderna mellan olika regelverk, däribland hur utvecklingen av NL-bestämmelserna sett ut. Det fjärde kapitlet fokuserar på säljarens ansvarsförsäkring och hur den förhåller sig till ekonomiska följdskador, både ur svenskt perspektiv och Norden i övrigt. Kapitel 5 innehåller två konkreta exempel med alternativa delscenarion, som belyser följderna av att tillämpa

⁶ GLI står för Global Liability Insurance, vilket är en ansvarsförsäkring utformad för storindustri.

⁷ Koff är förkortning för ”kombinerad företagsförsäkring”, vilket är en paketslösning för små till mellanstora företag innehållandes bland annat ansvarsförsäkring.

⁸ För vidare detaljer kring disposition, se avsnitt 1.6.

ett visst regelverk och hur säljarens försäkringsmöjligheter ser ut. Varje delscenario i kapitel 5 kommer att avslutas med ett analysmoment där mina egna reflektioner ges utrymme. Dispositionen för kapitel 6 följer av dess inledning under avsnitt 6.1, vilket jag tror gynnar läsbarheten.

1.7 Terminologi

I doktrin och lagtext förekommer begrepp vilka kan framstå som mer eller mindre är synonyma till *ekonomisk följdskada*, men på grund av väsentliga skillnader beträffande definitionerna av dessa begrepp, kommer uppdelningar på vissa ställen i uppsatsen att vara nödvändiga. Jag kommer emellertid att i största möjliga mån vara konsekvent i användandet av begreppet ekonomisk följdskada, vilket exempelvis visar sig i rubriksättningen. Syftet med denna begreppshantering är att texten ska bli så läsbar som möjlig och för att diskussionsavsnitten inte ska bli alltför spretiga. Definitionen av ekonomisk följdskada behandlas i avsnitt 2.3, vilket förhoppningsvis också klargör sambandet mellan de synonyma begreppen.

2. Skadebegreppen i kontraktsförhållanden

2.1 Inledning

För att ge läsaren en duglig bild av vad ekonomisk följdskada innebär, är det nödvändigt att redogöra för de avgörande särdragen hos övriga skadetyper som kan uppstå i kommersiella köpavtal.

2.2 Sakskada

Fysiska skador som kan drabba fast eller lös egendom utgör sakskador och dessa omfattar såväl totalskada som skada av mer estetisk karaktär. Några exempel: nedbrunnet hus, krossat fönster, repad bil och förgiftad mat.⁹ På grund av de många variationer som finns i sakskadebegreppet kan gränsdragningsvårigheter uppstå, vad som ska räknas som sakskada och inte. Rättspraxis har emellertid bidragit med vägledning avseende begreppets bredd. I det så kallade ”Flygmotorfallet”¹⁰ konstaterades att en sakskada även kan utgöras av en funktionsnedsättning i samband med att felaktig komponent förenas med slutprodukt, vilket dessförinnan var osäkert. Skada av detta slag kan kallas *ingrediensskada* och har beskrivits av Lindmark på följande sätt:

*”Det rör sig här om skador där den skadebringande produkten på ett mer definitivt sätt uppgått i slutprodukten och härigenom genom sin egen felaktighet kommit att förstöra den slutprodukt i vilken din ingått. Det gäller med andra ord om sådana situationer där den levererade produkten uppgått i en annan produkt på ett sådant sätt att den i faktiska eller praktiska termer ej går att åtskilja från slutprodukten som sådan.”*¹¹

Här bör även nämnas att två utlåtanden av Skadeförsäkringens Villkorsnämnd (SkVn)¹² bidragit till diskussionen med slutsatsen att även om produkten som helhet inte är oanvändbar kan sakskada föreligga.¹³

⁹ Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, 9., [rev.] uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2014, s. 99.

¹⁰ NJA 1996 s. 68.

¹¹ Lindmark, Dan, *Industrins produktansvar. D. 1, Bakgrund och företagsstudier*, Norstedt, Stockholm, 1988, s. 124.

¹² Nämnden upprättades av Svenska Försäkringsbolags Riksförbund med syfte att främja en enhetlig tillämpning av försäkringsvillkor för skadeförsäkring. Verksamheten upphörde 2001.

¹³ Se SkVn 1/1994 och SkVn 27/1994.

2.3 Ren förmögenhetsskada

Definitionen av ren förmögenhetsskada återfinns i 1 kap 2 § SkL:

”Med ren förmögenhetsskada förstås i denna lag sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada”

Det ska med andra ord röra sig om ekonomiska förluster genom exempelvis utebliven vinst eller värdelösa utgifter, som inte kan hänföras till sakskada som drabbat någon.¹⁴ Ett tydligt exempel kan vara ett företag som på grund av falsk ryktesspridning går miste om uppdrag och därigenom lider ekonomisk skada. Som ovanstående stycke antytt är gränsdragningen är emellertid inte alltid så lätt att göra, eftersom sakskadebegreppet sträcker sig till att även omfatta funktionsmässiga försämringar som kanske inte upptäcks vid en första anblick.

2.4 Ekonomisk följdskada

Ekonomiska följdskador är ekonomiska förluster som är hänförliga till en redan uppkommen skada. I ett köpavtal skulle en ekonomisk följdskada kunna härröra från sakskada på köparens maskiner orsakad av säljarens produkt. Likväl kan en ekonomisk följdskada uppstå ur en ren förmögenhetsskada som säljaren orsakar på köparens sida. Det kan ligga nära till hands att kategorisera ekonomisk följdskada som *allmän förmögenhetsskada* på grund av dess ekonomiska karaktär och sammankoppling till en redan inträffad skada, vilket kan ställas i kontrast till det nyligen behandlade begreppet *ren förmögenhetsskada* (som saknar sammankoppling till redan inträffad skada). Stöd för kategoriseringen kan hämtas från 1 kap 2 § SkL e contrario, men det finns ingen uttrycklig definition av ekonomiska följdskador i lagtexten.

Det ska nämnas att det inte råder någon konsensus i den rättsvetenskapliga litteraturen avseende begreppstolkningen. Kleineman är av uppfattningen att allmän förmögenhetsskada utgör skador som varken är rena förmögenhetsskador eller sakskador.¹⁵ Kleinemans definition av allmän förmögenhetsskada kan anses vara något bredare än den ovanstående beskrivningen av ekonomisk följdskada. Hellner och Radetzki har å andra sidan gjort gällande att ren förmögenhetsskada kan betraktas som en särskild form av allmän förmögenhetsskada, vilket till viss del går emot Kleinemans uppfattning.¹⁶

¹⁴ Hellner & Radetzki (2014), s. 61.

¹⁵ Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada*, Juristförl., Diss. Stockholm : Univ., Stockholm, 1987, s 134.

¹⁶ Hellner & Radetzki (2014), s. 61 f.

Begreppet ekonomisk följdskada kan ur det köprättsliga perspektivet delas in i två primära kategorier, vilka i sin tur kan delas in i två underkategorier.¹⁷ Dessa har en klargörande funktion och ser ut som följer:¹⁸

Ekonomisk följdskada som uppstår ur sakskada (S)

- *Sakskadan och den ekonomiska följdskadan drabbar samma rättssubjekt (S1)*
- *Sakskadan och den ekonomiska följdskadan drabbar olika rättssubjekt (S2)*

Ekonomisk följdskada som uppstår ur ren förmögenhetsskada (RF)

- *Förmögenhetsskadan och den ekonomiska följdskadan drabbar samma rättssubjekt (RF1)*
- *Förmögenhetsskadan och den ekonomiska följdskadan drabbar olika rättssubjekt (RF2)*

I NL 09 används begreppet *ekonomisk följd förlust*¹⁹ i ett sammanhang där säljarens ansvar begränsas. Ekonomisk följd förlust definieras inte uttryckligen men givet är att begreppet tillhör samma skadekategori som utebliven vinst och produktionsbortfall. Normalt åsyftas härvid indirekta förluster härledda till avtalsbrottet, exempelvis vite som beställaren tvingas betala i nästa säljled. Till skadekategorin hör även utgifter för försvar mot sådana viteskrav, i form av tekniskt eller juridiskt bistånd, liksom utgifter som uppstår i samband med att täckningstransaktion genomförs.

2.5 Särskilt om indirekt förlust enligt köplagen

Vid definiering av begreppet ekonomisk följdskada kan tolkningshjälp även hämtas från 67 § KöpL, i vilken det använda begreppet *indirekt förlust* till viss mån kan likställas med ekonomisk följdskada. En indirekt förlust kan enligt 67 § KöpL medföra skadeståndsskyldighet under förutsättning att den uppstått genom säljarens avtalsbrott.²⁰ Bestämmelserna i KöpL behandlar inte sakskador orsakade av levererad produkt, utan endast fel i produkten. Indirekta skador preciseras med fyra punkter i 67 § andra stycket KöpL, vilka motsatsvis även preciserar innebörden av direkt förlust:

”Som indirekt förlust anses

- 1. förlust till följd av minskning eller bortfall av produktion eller omsättning,*
- 2. annan förlust till följd av att varan inte kan utnyttjas på avsett sätt,*
- 3. utebliven vinst till följd av att ett avtal med tredje man har fallit bort eller inte har blivit riktigt uppfyllt, och*

¹⁷ Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Iustus, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1999, s. 493.

¹⁸ Kategorierna exemplifieras närmare i avsnitt 5.2.

¹⁹ Jfr. NL 09 punkt 34.

²⁰ Se lagkommentar för 67 § KöpL av Juri Munukka.

4. *annan liknande förlust, om den varit svår att förutse.*”

Ordalydelsen i punkt 4 gör att 67 § KöpL inte uttryckligen preciserar allt som utgör indirekt förlust, utan kräver en ytterligare bedömning. Dels ska avgöras huruvida förlusten i fråga är liknande de i punkt 1-3, dels ska förlusten varit svår att förutse.²¹ Enligt lagmotiven är punkt 4 nödvändig för att uppnå en nyanserad gränsdragning av begreppet indirekt skada och närmare precisering överlämnas till rättstillämpningen.²²

För att underlätta förståelsen för vad indirekta förluster innefattar kan en förklaring kring direkta förluster vara behjälplig. I lagtext kan direkta skador definieras genom ett motsatsslut av 67 § andra stycket KöpL.²³ Som bekant bär den skadelidande parten en skyldighet att begränsa uppkommen skada genom att vidta lämpliga åtgärder. Ramberg och Herre lyfter fram ett vanligt exempel där köparen i ett köpavtal anskaffar en temporär ersättningsvara i avvaktan på ny leverans. Om det i ett sådant läge saknas försumlighet på säljarens sida, vore det enligt Ramberg och Herre orimligt att vägra ersättning, varför anskaffningskostnaden bör betraktas som direkt förlust. Skulle en skadebegränsande åtgärd likt den som nyss nämnts utebli, föranleder det troligtvis ett produktionsbortfall; att varan inte kan utnyttjas på avsett vis eller utebliven vinst (jfr. 67 § KöpL punkt 1-3 ovan). Lösningen avseende gränsdragningen i punkt 1-2 är enligt Ramberg och Herre att förlusterna endast ska anses som indirekta när det inte är möjligt för den skadelidande att vidta skadebegränsande åtgärder. Punkt 3 tar sikte på fall där den skadelidande parten går miste om avtal med tredje man som därmed föranleder en utebliven vinst. Gränsdragningen mellan direkt och indirekt förlust är vid punkt 3 något inkonsekvent; i de fall där täckningstransaktion genomförts av skadelidande part (se 68 § KöpL) framkommer en direkt förlust som ligger till grund för skadeståndsberäkningen, medan det i fall där täckningstransaktion uteblir (se 69 § KöpL) uppstår en indirekt förlust och marknadspriset för varan utgör grund för skadeståndsbeloppet (”abstrakt beräkning”). Noterbart är att den norska köplagen har ett tillägg i sin motsvarande bestämmelse som undanröjer denna inkonsekvens. Den stadgar att den uteblivna vinsten endast kan anses som indirekt förlust, om köparen utan rimlig anledning underlåter att genomföra en täckningstransaktion eller annan lämplig åtgärd.²⁴

²¹ Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Allmän köprätt*, 4., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007, s. 254 f.

²² Prop. 1988/89:76 s. 200.

²³ Prop. 1988/89:76 s. 196.

²⁴ Ramberg & Herre (2007), s. 255 ff. Se även Munukkas lagkommentar till 68-69 §§ KöpL.

Uppdelningen av direkta och indirekta förluster har kritiserats i doktrin. Herre har föreslagit att uppdelningen helt slopas och samtidigt påpekat att det saknas tunga argument för att KöpL i detta hänseende ska avvika från bestämmelserna i CISG.²⁵ Vidare har Herre framhållit att uppdelningen mellan direkt och indirekta förluster kan ha utgjort ett viktigt skäl till varför Danmark avstått att revidera sin köplag i likhet med den modell som använts i Finland, Norge och Sverige.²⁶ Kleineman har påpekat att systemet i 67 § KöpL är förvirrande i dess utformning; en förlust som faller utanför definitionen av indirekt förlust ska ändå klassas som indirekt, om den kan betraktas som "*annan liknande förlust*" och om den varit "*svår att förutse*", men om förlusten kan anses vara skadebegränsande enligt 67 § tredje stycket konverteras den ytterligare en gång till att utgöra en direkt förlust.²⁷ Kleineman har sammanfattat systemet som en slags intellektuell härdsmalta.²⁸

²⁵ Herre, Johnny, *Ersättningar i köprätten: särskilt om skadeståndsberäkning*, Juristförl., Diss. Stockholm : Handelshögsk., Stockholm, 1996, s. 703.

²⁶ Herre (1996), s. 703.

²⁷ Kleineman, Jan, 'Indirekt skada och frågan om behovet av en köplagreform.', *Festskrift till Jan Ramberg / [redaktionskommitté: Ulf Bernitz ...]*, S. 307-318, 1996, s. 309.

²⁸ Kleineman (1996), s. 315.

3. Säljarens risker

3.1 Fullgörelseansvar eller skadeståndsansvar?

Säljarens ersättningsansvar kan inom köprätten delas in två huvudsakliga principer, nämligen *fullgörelseansvar* och *skadeståndsansvar*. Vid fel i levererad vara bär säljaren ett fullgörelseansvar som, utöver att avhjälpa fel och omleverans, även omfattar en ersättningskyldighet avseende köparens kostnader för att själv avhjälpa felet, se 34 § tredje stycket KöpL.²⁹ Köparen kan vidta egna avhjälpandeåtgärder såvida inte omständigheterna i det enskilda fallet kräver avvaktan på avhjälpande eller omleverans från säljarens sida,³⁰ jfr. 36 § andra stycket KöpL. Det är inte helt klart huruvida ersättningen för köparens avhjälpande ska betraktas som skadestånd eller inte. I förarbetena till KöpL betecknas ersättningskyldigheten som skadeståndsskyldighet, men det framhävs samtidigt att den kan aktualiseras även om säljaren inte bär ett skadeståndsansvar enligt 40 § KöpL.³¹ I doktrin visar sig en samlad uppfattning om att ersättning för avhjälpandekostnader bör behandlas som en särskild form av ersättning, separerad från skadeståndet.³² Köparen kan endast räkna med ersättning för kostnader som med hänsyn till omständigheterna kan anses vara ”försvarliga”. Vad ”avhjälpa felet” konkret innefattar är svårt att finna svar på i lagmotiven, men skulle det vara så att köparen begär ersättning för andra kostnader än den direkta kostnaden för avhjälpande ska det anspråket bedömas enligt skadeståndsregeln i 40 § KöpL.³³ Det faktum att ersättningsrätten enligt 34 § tredje stycket KöpL inte är att betrakta som ett skadestånd har betydelse för försäljarens ansvarsförsäkring, som täcker skadeståndsansvar men inte annan ersättningskyldighet som kan uppstå gentemot köparen.³⁴

²⁹ Fullgörelseansvaret är således intressant endast vid behandling av felet i levererad vara, inte eventuell skada på annan egendom.

³⁰ Herre (1996), s. 171.

³¹ Prop. 1988/89:76 s. 128 f.

³² Se Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal : version II*, Iustus, Uppsala, 2006, s. 43 f., Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H., *Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt. H. 2, Allmänna ämnen, 5.*, [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011, s. 163, Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Köplagen: en kommentar*, 2. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013, s. 329 samt Herre (1996), s. 199.

³³ Prop. 1988/89:76 s. 129.

³⁴ Jfr. avsnitt 4.2.1.

3.2 Ansvar för ekonomisk följdskada

3.2.1 Säljarens ansvar enligt svensk rätt

Skadeståndsansvaret för fel i vara regleras som nämnts ovan av 40 § KöpL och begränsas till att inte omfatta indirekta förluster enligt 67 § andra stycket KöpL. Säljarens ansvar kan emellertid inbegripa indirekta förluster om det föreligger försummelse från dennes sida eller att varan avvikit från vad som särskilt utfästs, vilket framgår av 40 § tredje stycket KöpL. Ett viktigt undantag i 67 § första stycket andra meningen KöpL gör att lagens bestämmelser rörande skadestånd inte gäller i fall köparens förlust har sitt ursprung i skada på annat än den sålda varan. Bestämmelsen lyder:

”Skadestånd enligt denna lag omfattar dock inte ersättning för förlust som köparen tillfogas genom skada på annat än den sålda varan.”

Formuleringen *”skada på annat”* preciserar inte någon skadetyper, men av lagmotiven framgår att det är fysiska skador som avses (*”på person eller annan egendom”*). Detta kan väcka frågor om vad som gäller för ingrediensskador. Förarbetena till KöpL ger något tvetydiga besked; å ena sidan framförs att ingrediensskador i princip inte ska bedömas med ledning av köprättsliga regler, å andra sidan ges en möjlighet att tillämpa KöpL i så kallade *”identitetsfall”*. En bedömning om det föreligger identitet mellan den sålda produkten och slutprodukten ska avgöra huruvida KöpL:s bestämmelser ska tillämpas på den skadade slutprodukten eller inte.³⁵ Resonemanget i lagmotiven beträffande identitetsfrågan bygger på att KöpL ska reglera skadeståndsskyldigheten om den sålda varan utgör en helt dominerande del av slutprodukten.³⁶ Bengtsson och Ullman har påpekat att dessa *”identitetsfall”* strider mot såväl övriga motivuttalanden som ordalydelsen i 67 § KöpL och att de endast åsyftar speciella situationer där den sålda varan bearbetats på ett obetydligt sätt.³⁷

I fall skadeståndsskyldighet inte kan bestämmas med stöd av det nyss nämnda identitetsrekvisitet, vilket enligt doktrin alltså är tveksamt, hänvisar förarbetena till de allmänna skadeståndsreglerna i SkL.³⁸ Det innebär att säljaren bär ansvar för produktskada om det föreligger *försummelse* hos den som tillhandahållit den sålda produkten ifråga.³⁹ Med anledning av att produktansvaret till stor del handlar om produktens egenskaper, är det huvudsakligen omständigheter som har med produktens

³⁵ Prop. 1988/89:76 s. 198.

³⁶ I tidigare rättsfall har säljarens skadeståndsskyldighet reglerats enligt köprättsliga regler, trots att ingrediensprodukten inte utgjorde majoritet av slutprodukten, se NJA 1960 s. 441.

³⁷ Bengtsson & Ullman (2008), s. 36 f.

³⁸ Mer specifikt, 2 kap. 1 § SkL.

³⁹ I 2 kap 1 § SkL används begreppet *”vållande”*, men för att undvika begreppsförvirring används det i sammanhanget synonyma begreppet *”försummelse”*. För vidare begreppsutredning, se Hellner & Radetzki (2014), s. 121.

framställning som spelar en avgörande roll. Säljarens försummelse avser därmed förhållanden vid produktens konstruktion eller tillverkning. Rättspraxis har visat att skadeståndsansvar kan åläggas säljaren på grund av oaktsamhet hos dennes underleverantörer, även i fall när sådan underleverantör finns i utlandet.⁴⁰ Här bör nämnas att ordalydelsen i 2 kap. 1 § SkL endast behandlar ersättning för *sakskada*. I fall ekonomisk följdskada uppstått till följd av sakskada aktualiseras 5 kap. 7 § SkL, vilken anger omfattningen av skadestånd för sakskada:

”Skadestånd med anledning av sakskada omfattar ersättning för

- 1. sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning,*
- 2. annan kostnad till följd av skadan,*
- 3. inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet.”*

Innebörden av punkt 1 kräver knappast någon närmare förklaring, men vad som anses falla in under punkt 2 och 3 är mer oklart. Enligt förarbetena till SkL tar formuleringen ”annan kostnad till följd av skadan” sikte på nödvändiga utgifter för att begränsa skadeverkningarna såsom utgift för transport av skadat föremål eller utgift för besiktning, men eftersom förhållandena i enskilda fall kan variera så pass mycket kan någon uttömmande uppräkningslista omöjliggöras.⁴¹ Enligt punkt 3 omfattar ersättningen utöver inkomstförlust även ”intrång i näringsverksamhet”, vilket avser förluster till följd av störning eller avbrott i verksamheten. Om exempelvis en såld produkt föranleder att köparens maskin går sönder, kan produktionen hos denne bli lidande under tiden maskinen repareras. Förlusterna som köparen därmed lider är ersättningsgilla enligt punkt 3. Större tveksamhet råder i fråga om tredje man, som på grund av maskinskadan går miste om ett avtal med köparen, kan tillerkännas ersättning enligt 5 kap. 7 § SkL. Med hänvisning till rättsfallet NJA 1966 s. 210 är sådan tredjemansersättning i vart fall inte utesluten.⁴²

Det ovan anförda utgör inget hinder för att skadestånd enligt 67 § KöpL aktualiseras i fall då ekonomiska följdförluster härleds från ren förmögenhetsskada.⁴³

⁴⁰ Se NJA 1977 s. 538. En näringsidkare importerade en utomlandstillverkad industriprodukt och ålades skadeståndsansvar oberoende av eget vållande.

⁴¹ Prop. 1972:5 s. 580.

⁴² Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen: en kommentar*, 5. uppl., [bearb. och aktualiserade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014, s. 388 f.

⁴³ Jfr. definitionen *RF* i avsnitt 2.3.

3.2.2 Säljarens ansvar enligt lag om internationella köp (CISG)

Generellt sett föreligger stora likheter mellan CISG och KöpL, men en viktig skillnad i detta sammanhang är att CISG saknar särreglering av indirekta förluster, liksom den i 67 § andra och tredje stycket KöpL. Inte heller finns någon finslipning av skadeståndets omfattning som bygger på eventuell försummelse (jfr. 40 § tredje stycket och 57 § fjärde stycket KöpL). I stället gäller en förutsebarhetsformel i art. 74 som begränsar skadeståndsansvaret till att endast omfatta vad säljaren, med hänsyn till omständigheterna, kunde förutse som möjlig följd av avtalsbrottet.

Art. 74:

”Skadestånd för avtalsbrott av den ena parten skall utgå med ett belopp som motsvarar den förlust, inberäknat förlorad vinst, som den andra parten har lidit till följd av avtalsbrottet. Skadeståndet får inte överstiga den förlust som den skadeståndsskyldige vid avtalsslutet förutsåg eller borde ha förutsett såsom en, med hänsyn till de omständigheter som han då kände till eller borde ha känt till, möjlig följd av avtalsbrottet.”⁴⁴

Bestämmelsen utgör inget hinder mot att även indirekta förluster eller ekonomiska följdskador kan ingå i säljarens skadeståndsansvar. Vid förutsebarhetsbedömningen utgår man från tidpunkten för avtalets ingående och utifrån vad ”den skadeståndsskyldige” (säljaren) hade för möjligheter att förutse skadan.⁴⁵ I doktrin har två huvudsakliga synsätt lyfts fram avseende vad som ska förutses, varav det ena bygger på att skadeståndsansvaret kan begränsas i storleksordning och således mätas i kronor (eller annan valuta), medan det andra grundas på att förutsebarheten snarare handlar om möjlig följd av visst handlande, med andra ord vilken skadetyper som kan antas vara förutsebar.⁴⁶ Herre har framhållit att den relativt vaga ordalydelsen i art. 74 bör ge utrymme för flexibla tolkningar avseende vad som ska vara förutsebart med skadan.⁴⁷ En vanlig form av ersättningsgill följdskada är sådan som drabbar köparen när denne blir ersättningskyldig gentemot tredje man (”köparens köpare”). I ett sådant fall kan förlusten som uppstår i det senare säljledet kanaliseras till det tidigare och medföra rätt till ersättning för köparen i det ursprungliga köpet. Detta gäller oavsett vilken typ av skada som drabbar tredje man; huvudsaken är att köparen ges rätt till ersättning för den ekonomiska skada som denne drabbats av genom att behöva utge skadestånd till tredje man.⁴⁸

⁴⁴ Översättningen hämtad ur Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG): en kommentar*, 3. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2009, s. 490.

⁴⁵ Ramberg & Herre (2009), s. 57.

⁴⁶ Se Herre (1996), s. 403 ff. med omfattande hänvisningar till historiska diskussioner i doktrin.

⁴⁷ Herre (1996), s. 406.

⁴⁸ Se Ramberg & Herre (2009), s. 496, med hänvisning till det tyska rättsfallet 21-05-96 Oberlandesgericht Köln (köpare fick rätt till ersättning för skadestånd som utgavs till tredje man).

En annan viktig detalj i CISG är att den saknar bestämmelse som exkluderar sakskador (jfr. 67 § första stycket KöpL). I art. 5 finns ett uttryckligt undantag för personskador och enligt den allmänna uppfattningen kan man genom ett motsatsslut utgå från att säljarens ansvar för övriga skadetyper som den sålda varan orsakat faller inom tillämpningsområdet för CISG.⁴⁹ Skador som säljaren svarar för kan utlösa ett utomobligatoriskt ansvar, vilket är ett ansvarsområde som i svensk rätt regleras av bl. a. SkL. Det är idag omstritt huruvida den skadelidande har möjlighet att välja mellan att grunda ett skadeståndsanspråk på CISG:s regler eller tillämpa utomobligatoriska regler i nationell rätt.⁵⁰

3.2.3 Säljarens ansvar enligt NL-bestämmelserna

3.2.3.1 Ansvar vid skada på levererad vara

Ett fullgörelseansvar liknande det som finns i KöpL återfinns i NL 09. Avhjälpande i form av utbyte eller reparation från säljarens sida ska ske enligt punkt 21 när fel i produkten föreligger. Här handlar det om skada på levererad vara orsakad av fel, inte skada på annan egendom. Uppfyller inte säljaren detta inom skälig tid kan köparen på säljarens bekostnad själv avhjälpa felet alternativt kräva prisavdrag, vilket följer av punkt 32 första stycket.

Punkt 32 första stycket

Uppfyller inte säljaren inom skälig tid sina förpliktelser enligt punkt 26, får köparen skriftligen ge honom en slutlig frist för det. Har inte säljaren uppfyllt sina förpliktelser inom fristen får köparen efter eget val:

- a) på säljarens risk och bekostnad utföra eller låta utföra nödvändiga åtgärder för att avhjälpa felet förutsatt att köparen därvid förfar med omdöme, eller*
- b) kräva prisavdrag med högst 20 % av det avtalade priset.*

Formuleringen ”nödvändiga åtgärder” är något bredare än föregångaren NL 01:s motsvarighet ”nödvändiga reparationer och/eller framställa nya delar”, vilket motiverats med att ett avhjälpande kan bestå av mer än bara reparation och utbyte av delar.⁵¹ Någon närmare precisering av åtgärdsbegreppet ges inte och en fråga som lämnas öppen är om täckningstransaktioner från köparen kan utgöra en ”nödvändig åtgärd” för avhjälpande. Det står i vart fall klart att kostnaden för köparens avhjälpande saknar en explicit beloppsbegränsning.⁵² Vidare kan köparen enligt punktens

⁴⁹ Någon gränsdragning mellan sakskada och ren förmögenhetsskada görs således inte i CISG.

⁵⁰ Ramberg & Herre (2009), s. 61.

⁵¹ Se *Informationsskrift NL 09*, utgiven av Teknikföretagen.

⁵² Bergsaker, Olav & Bergström, Mats, *Kommentar till NL 09*, Lamanica logistikservice, Katrineholm, 2012, s. 132.

andra stycke vid hävning kräva en ersättning upp till 20 % av avtalat pris, för den skada han lider på grund av felet.

Punkt 32 andra stycket:

Är felet väsentligt får köparen istället häva avtalet genom skriftligt meddelande till säljaren. Köparen har även rätt till sådan hävning om felet efter åtgärd som nämns under a) alltjämt är väsentligt. Vid hävning har köparen rätt till ersättning för den skada han lider. Ersättningen ska dock inte uppgå till mer än 20 % av det avtalade priset.

En förutsättning för sådan hävning är att felet är ”väsentligt”, vilket avgörs genom en värdering av omständigheterna i det enskilda fallet. Att det endast är fråga om en avvikelse från produktens avtalade eller förutsatta prestanda anses inte som tillräcklig grund. Av betydelse är säljarens insikt beträffande vad som är acceptabelt från köparens sida, vilka grundkrav som måste uppfyllas av produkten för att den inte ska anses som felaktig. Om köparen vid avtalets ingående anger att produkten måste hålla sig inom vissa specifika toleranser, räcker det med en minimal avvikelse för att felet ska anses vara väsentligt. I sammanhanget är det således viktigt för köparens del att dennes förväntningar på produkten når säljaren.⁵³ Ovanstående skadeståndsbestämmelse (p. 32 andra stycket sista meningen) begränsas som nämnts endast på ett sätt, den får inte överstiga 20 % av priset. Utgångspunkten är enligt kommentaren till NL 09 att ersättning kan krävas för all typ av skada, även ekonomiska följdskador (exempel som ges av författarna till NL är produktionsbortfall och utebliven vinst). En förutsättning för att köparen ska kunna erhålla ersättning krävs att han påvisar orsakssamband mellan felet och den påstådda förlusten samt styrkande rörande skadans omfattning.⁵⁴

3.2.3.2 Begränsning beträffande ekonomisk följdskada i punkt 34

NL 09 har en särskild punkt som begränsar säljarens felansvar utöver det som följer av leveransavtalet i övrigt. Bestämmelsen ser ut som följer.⁵⁵

Punkt 34:

Säljaren har inte något ansvar för fel utöver vad som föreskrivs i punkterna 21–33. Detta gäller varje förlust felet kan orsaka som exempelvis produktionsbortfall, utebliven vinst och annan ekonomisk följdförlust. Denna begränsning av säljarens ansvar gäller dock inte om han gjort sig skyldig till grov vårdslöshet.

I kommentaren till NL anges särskilt att punkt 34 inte är avsedd att påverka säljarens felansvar som regleras i punkterna 21-33, utan endast begränsa säljarens ansvar till att inte omfatta mer än vad

⁵³ Bergsaker & Bergström (2012), s. 133 f.

⁵⁴ Bergsaker & Bergström (2012), s. 134.

⁵⁵ Utformningen av bestämmelsen har inte förändrats vid en jämförelse med NL 01 och NL 92.

som redan angetts. Sådan ersättning som köparen kan ha rätt till enligt punkt 32 är som tidigare nämnt begränsad till 20 % av avtalat pris; begränsningen i punkt 34 markerar att säljaren inte kan åläggas ersättningsskyldighet utöver den angivna procentsatsen.⁵⁶

3.2.3.3 Ansvar vid skada på annan egendom

För situationer när skada orsakad av den levererade produkten uppstår på annan egendom har NL 09 en särskild bestämmelse, nämligen punkt 35. Enligt denna är det särskilt betydelsefullt om produkten besitts av köparen eller inte, eftersom det avgör vilken av parterna som bär ansvaret för uppkommen sakskada. Bestämmelsen i punkt 35 är tänkt att skapa balans mellan köpar- och säljarintressena som är rimlig i de flesta situationer, däribland sådana när tredje man är inblandad som skadelidande part.⁵⁷

Punkt 35:

”Säljaren ansvarar inte för skada som Produkten orsakar på fast eller lös egendom eller följderna av sådan skada om skadan inträffar då Produkten är i köparens besittning.

Köparen ska hålla säljaren skadeslös i den utsträckning säljaren åläggs ansvar gentemot tredje man för sådan skada eller förlust som säljaren enligt första stycket inte ansvarar för.

Nämnda begränsningar i säljarens ansvar gäller inte om han gjort sig skyldig till grov vårdslöshet.

Framställer tredje man krav mot säljaren eller köparen på ersättning för skada eller förlust som avses i denna punkt, ska andra parten genast skriftligen underrättas härom.

Säljaren och köparen är skyldiga att låta sig instämmas till den domstol eller skiljenämnd som behandlar ersättningskrav mot någon av dem, om kravet grundas på skada eller förlust som påstås vara orsakad av Produkten. Det inbördes förhållandet mellan köparen och säljaren ska dock alltid avgöras genom skiljeförfarande enligt punkt 39.”

Formuleringen ”säljarens ansvarar inte” är en fullständig friskrivning som gäller oberoende av eventuell oaktsamhet hos säljaren. Detta har motiverats med att säljaren saknar vetskap om hur köparen använder den sålda produkten och det är köparen som har möjlighet att förebygga och avvärja skada.⁵⁸ Produkten är i ”köparens besittning” så länge köparen har fysisk kontroll över den, exempelvis när produkten befinner sig i köparens lager eller är inmonterad i köparens fabrik. Härvid är säljaren fri från ansvar för skada på fast eller lös egendom, oavsett om egendomen tillhör köparen eller tredje man. Friskrivningen innefattar även ekonomiska följdskador, vilket framgår av formuleringen ”eller följderna av sådan skada”. Enligt de ramar som NL utformat omfattar säljarens ansvarsfriskrivning inte situationer när produkten lämnat köparens besittning. I fall tredje

⁵⁶ Bergsaker & Bergström (2012), s. 140.

⁵⁷ Bergsaker & Bergström (2012), s. 143.

⁵⁸ Bergsaker & Bergström (2012), s. 144.

man lider sakskada och produkten är i dennes besittning, kommer i huvudsak säljaren inte vara fri från ansvar även om detta inte är helt entydigt enligt kommentaren till NL 09.⁵⁹

Punkt 35 andra stycket kan betecknas som en *hold harmless-klausul* och behandlar särskilt när säljaren är fri från ansvar enligt första stycket men trots det tvingats betala ersättning till skadelidande tredje man. Klausulen möjliggör för säljaren att rikta regresskrav mot köparen för det skadestånd som han tvingats betala tredje man. En förutsättning för att hold harmless-klausulen ska kunna tillämpas är att säljaren *ådömts* att betala ersättning till tredje man. Säljaren kan således inte åberopa hold harmless-klausulen i fall ersättning har betalats till tredje man på andra grunder än sådana fastslagna av domstol eller skiljenämnd (jfr. uttrycket ”åläggs”).⁶⁰ Här ska nämnas att hold harmless-klausulen även återfinns i de tidigare versionerna av NL och fungerar på samma sätt som i NL 09, vilket sålunda innebär att säljarens regressrätt är begränsad till säljarens ansvar som framgår av punkten i övrigt. Säljaren kan under inga omständigheter gå fri från ansvar i fall han gjort sig skyldig till grov vårdslöshet, vilket framgår av punktens tredje stycke.⁶¹

Enligt punkt 35 fjärde stycket har avtalsparterna en ömsesidig skyldighet att skriftligen informera den andre i fall ersättningskrav mottas från tredje man. Ersättningskravet ska avse sådan skada som punkten i övrigt avser. Sista stycket i punkt 35 förpliktar parterna ömsesidigt att, vid ersättningskrav från tredje man mot någon av dem, infinna sig till den domstol som behandlar ersättningskravet. En förutsättning för att denna skyldighet ska aktualiseras är att ersättningskravet grundas på skada eller förlust som orsakats av den levererade produkten. I fall säljarens produkt ingått i köparens, krävs inget uttryckligt påstående om att skadan orsakats av just den komponenten för att förpliktelsen ska omfatta målet. Syftet med bestämmelsen är att köparen och säljaren ska instämmas i samma mål och att samma fråga inte ska behöva behandlas i två olika instanser, vilket motiverats av NL-författarna med effektivitet och kostnadsbesparing. I fall ett lagakraftvunnet avgörande innebär att tredje mans anspråk ogillas, ska frågan anses vara avgjord gentemot såväl säljaren som köparen.⁶² Motsvarande bestämmelse återfinns i såväl NL 01 som NL 92.

⁵⁹ Bergsaker & Bergström (2012), s. 145.

⁶⁰ Bergsaker & Bergström (2012), s. 146.

⁶¹ Sådan ansvarsfriskrivning skulle ändå strida mot allmänna avtalsrättsliga regler, jfr. 36 § AvtL.

⁶² Bergsaker & Bergström (2012), s. 148.

3.2.3.4 Särskilt om NL-bestämmelsernas historiska förändringar avseende produktansvaret

Säljarens ansvar för skada orsakad av levererad produkt har successivt utökats enligt NL-bestämmelserna. Annorlunda formulerat och kanske mer korrekt; ansvarsbegränsningen i punkt 35 har gjorts snävare. Som föregående avsnitt påvisade är det enligt NL 09 direkt avgörande om produkten är i köparens besittning eller inte.⁶³ Motsvarande bestämmelser i NL 92, som ligger under punkt 36, har ytterligare ansvarsbefriande kriterium samt ett uttryckligt uteslutande av ansvar för all ekonomisk följdskada, vilka återfinns i punktens andra stycke:

”Säljaren ansvarar inte för skada som godset orsakar [...]

b) på produkter framställda av köparen eller på produkter i vilka köparens produkter ingår, eller för skada på fast eller lös egendom som dessa produkter orsakar på grund av godset.

Säljaren ansvarar inte i något fall för produktionsbortfall, utebliven vinst eller annan ekonomisk följdförlust.”

Det första av de två styckena som citerats ovan ger tre alternativ i vilka säljaren går fri från ansvar. För *det första* fritas säljaren från ansvar vid skada ”på produkter framställda av köparen”, vilket främst tar sikte på situationer där den levererade produkten (t.ex. verkstadsmaskin) används för bearbetning av produkter som köparen framställer. För *det andra* är säljaren inte ansvarig för skada ”på produkter i vilka köparens produkter ingår”. Skadetyper som avses är sådan som uppstår på köparens produkt, i vilken den sålda produkten ingår. Ett exempel kan vara leverans av motor till pump, som i sin tur ingår i en större processanläggning. Pumpen går sedan varm och orsakar brand på processanläggningen. Det kan förekomma situationer där bedömningen om en produkt ”ingår” i en annan är svår att göra. Avgörande är hur pass självständig säljarens produkt är i förhållande till slutprodukten och om den kan anses utgöra en ”integrerad” del i slutprodukten. För *det tredje* fritas säljaren från ansvar för skada ”på fast eller lös egendom som dessa [köparens] produkter orsakar på grund av godset”, vilket i praktiken gör distinktionen mellan självständig och integrerad produkt ovidkommande. Det handlar om skador som orsakas av köparens produkt, men till följd av säljarens komponent i denna produkt. Punkt 36 i NL 92 är kompletterad med en hold harmless-klausul likt den i NL 09, vilken medför att säljaren genom regresskrav mot köparen kan hållas skadefri även i fall tredje man skulle tillerkännas skadestånd från säljaren. Sammanfattningsvis kan sägas att NL 92:s bestämmelser befriar säljare i egenskap av underleverantör från allt produktansvar gentemot tredje man, eftersom allt ansvar överförs på sluttillverkaren (huvudleverantören).⁶⁴

⁶³ Jfr. avsnitt 3.2.3.3, särskilt genomgången av NL 09 punkt 35 första stycket.

⁶⁴ Kolrud, Helge Jakob (red.), *Kommentar till NL 92*, 1. uppl., Sveriges verkstadsindustrier, Stockholm, 1993, s. 137 ff.

I NL 01 återfinns bestämmelserna om produktansvar under punkt 35, med två betydelsefulla modifieringar jämfört med NL 92. Friskrivningen i punkt 35 andra stycket b) har kortats ned till endast två alternativ i vilka säljaren inte är ansvarig. Dessutom har säljarens friskrivning för ekonomiska följdskador tagits bort. Den ändrade friskrivningen i NL 01 punkt 35 andra stycket ser ut som följer:

”Säljaren ansvarar inte för skada som godset orsakar [...]

b) på produkter framställda av köparen eller på produkter i vilka köparens produkter ingår.”

Under förutsättning att produkten har lämnat köparens besittning, är det direkt avgörande för ansvarsfördelningen huruvida säljarens produkt kan anses ”ingå”; om den är en integrerad del i köparens produkt eller inte. Hänsyn tas till omständigheter i det enskilda fallet. Skulle man vid en enskild bedömning finna att säljarens produkt inte kan anses ingå i köparens produkt medför detta att säljaren bär ansvaret för eventuell skada som drabbar tredje man.⁶⁵ Detta innebär motsatsvis att om säljarens produkt anses ingå i köparens slutprodukt, kan säljaren vid tilldömt skadeståndsansvar gentemot tredje man utnyttja hold harmless-klausulen och genom sin regressrätt bli kompenserad av köparen.

3.3 Risk management

3.3.1 Allmänt

Riskerna som redogjorts för ovan är ett naturligt inslag för säljaren i ett köpavtal och det ligger i dennes intresse att i så stor utsträckning som möjligt förebygga riskernas realiserande. Sådan förebyggande verksamhet brukar benämnas som *risk management* och kan i detta köprättsliga sammanhang delas in i två olika segment. För det första kan risk management vara juridisk inriktad, vilket inbegriper de avtalsrättsliga aspekterna på köpavtalets utformning. Genom att påverka vilka ansvarsområden som ingår i avtalet och vilka som undanröjs genom ansvarsfriskrivningar, skapar säljaren sig en bild av vilka risker som avtalets inträdande innebär. För det andra kan risk management fokusera på produkten som ska säljas och dess kvalitativa egenskaper. Med höga kvalitetsmål som efterlevs kan säljaren till viss mån påverka i vilken utsträckning felaktiga varor levereras och förorsakar produktansvarsskador. Vad som nämnts ovan är utifrån säljarperspektivet. Säljarens riskexponeringen är emellertid lika mycket beroende av de individuella förhållandena på köparsidan beträffande risk management-verksamhet. Om köparen vidtar åtgärder som garderar mot skada eller avbrott i verksamheten, likt god lagerhållning eller noggrann varumottagning, är

⁶⁵ Bergström, Mats (red.), Kommentar till NL 01, Teknikföretagen, Stockholm, 2004, s. 147 f.

köparen sannolikt mindre benägen att rikta skadeståndsanspråk mot säljare. I den mån säljaren har insikt i köparens beredskap mot skador och avbrott, kan detta involveras i den egna risk management-verksamheten.⁶⁶

Samspelet beträffande risk management mellan säljaren och köparen kan visa sig särskilt tydligt inom vissa branscher,⁶⁷ där slutproducent (köpare) samarbetar med komponentleverantör (säljare) med syftet att säkerställa en så hög kvalitet som möjligt och därmed även begränsa skaderiskerna med köpavtalet. Sådant samarbete kan bestå i att slutproducenten tillåts utföra kvalitetskontroller som sker i komponentleverantörens anläggning, vilket komponentleverantören i sin tur kan tänkas utföra hos sin underleverantör. I fall säljaren skulle underlåta att vidta skadebegränsande åtgärder eller motsätta sig sådant samarbete som nyss redogjorts för, kan köparen som motreaktion vägra att acceptera ansvarsbefriande klausuler till fördel för säljaren.⁶⁸

3.3.2 Risk management-verksamhetens inverkan på försäkringsgivaren

En av de mest betydelsefulla faktorerna vid nytecknande av försäkringar är för försäkringsgivaren möjligheten att kalkylera och förutspå risker som följer av försäkringsåtagandet. Eftersom ett kontraktuellt förhållande innefattar ett ansvar som är mer långtgående än ett utomobligatoriskt, är beräkningsmöjligheten för skador som kan inträffa på grund av avtalet inte helt problemfri. Försäkringsgivarna har därför tonat ner det grundläggande kravet på att en risk endast kan försäkras om den är möjlig att beräkna. I fall försäkringstagaren inte kan presentera underlag för riskkalkyl står försäkringstagaren inför ett åtagande som endast begränsas genom en på förhand bestämd försäkringslimit. I en sådan situation är åtagandet för försäkringsgivaren mer attraktivt om försäkringstagaren tillämpar ett juridiskt och avtalsrelaterat risk management-koncept inom vilket företaget exempelvis säljer sina produkter genom avtal med friskrivningsklausuler.⁶⁹

3.3.3 Särskilt om hur NL-bestämmelserna blir en del av köpavtalet

Den juridiskt inriktade risk management-verksamheten handlar som nämnts ovan huvudsakligen om att fastställa och bedöma risker ett köpavtal kan medföra. Om exempelvis en säljare har för avsikt att göra NL 09 till en del av dennes leveransavtal med köparen finns det ett antal betydelsefulla omständigheter att förhålla sig till. Utgångspunkten är att leveransbestämmelserna

⁶⁶ Ullman (2006), s. 26 f.

⁶⁷ Exempel på sådan bransch är bilindustrin.

⁶⁸ Ullman (2006), s. 28.

⁶⁹ Ullman (2006), s. 94.

anses utgöra en del av köpavtalet under förutsättning att de begrundats och godkänts av köparen enligt principen om anbud och accept. Lyckas säljaren inte förmå köparen att göra sådant godkännande kan NL-bestämmelserna således inte anses ingå i köpavtalet, vilket i stället får regleras utifrån den dispositiva rätten.⁷⁰

Tidpunkten för när köparen får kännedom om de leveransbestämmelser som säljaren tillämpar är av stor betydelse. NL 09 kan senast åberopas i samband med köparens beställning, eftersom säljarens leveransbestämmelser därmed kan anses accepterade. Säljarens åberopande av NL 09 anses i sådant fall vara tillräckligt klart om leveransbestämmelserna biläggs tillsammans med hänvisning till dem. Författarna till NL 09 har emellertid framhållit att ett faktiskt översändande av NL-bestämmelserna, på grund av dess breda spridning, inte bör vara ett krav för att de ska anses ingå i köpavtalet. Exempel på när det är för sent att åberopa NL 09 är om det görs vid fakturering (ofta kan leveransbestämmelser vara tryckta på fakturans baksida) eller om säljarens åberopande sker i samband med orderbekräftelse.⁷¹

3.3.3.1 Avtalsparterna åberopar leveransbestämmelser som avviker från varandra

Det kan förekomma att avtalsparterna åberopar olika leveransbestämmelser, innehållandes väsentliga skiljaktigheter och som därmed utgör en riskfaktor. Sådan situation kan benämnas som ”battles of form”. I praktiken kan detta ske genom att säljaren i sitt anbud till köparen översänt sina leveransbestämmelser och köparen därefter gör en beställning, med vilken köparens avvikande leveransbestämmelser bifogas. Givet att parterna i sådan situation inte förmår att nå överenskommelse kring vilka leveransbestämmelser som ska tillämpas, råder stor osäkerhet beträffande vilka leveransbestämmelser som ska reglera köpavtalet. Med anledning av tidpunkten för åberopandet kan köparens leveransbestämmelser möjligen bli gällande, men det är som sagt högst osäkert.⁷²

Standardavtal kan bli tillämpliga på köpavtal även om uttrycklig hänvisning till dem saknas, under förutsättning att parterna skapat en underförstådd praxis med tiden. Här kan emellertid en problematik uppstå i långvariga affärsrelationer, eftersom NL-bestämmelserna regelbundet genomgår revideringar. Om parterna vid upprättandet av affärsförbindelsen tillämpade NL 92, kan

⁷⁰ Bergsaker & Bergström (2012), s. 20 f.

⁷¹ Bergsaker & Bergström (2012), s. 22.

⁷² Bergsaker & Bergström (2012), s. 22 f.

fråga lyftas om det är självklart att de senare versionerna NL 01 och NL 09 ska tillämpas efter de släppts. I kommentaren till NL 09 framhålls att frågan är tämligen svår att besvara, men att parterna kan undvika denna risk genom att konsekvent göra NL-bestämmelserna till en del av köpavtalet. Lika problematiska är situationer där köparen vid beställning utgår från leveransbestämmelser som historiskt sett brukar tillämpas mellan parterna, medan säljaren å sin sida har hänvisat till andra leveransbestämmelser i offerten. Generellt sett ska den part som vidtar handling (genom leverans eller betalning) sedan det sista dokumentet översänts, exempelvis en orderbekräftelse med bestämda villkor, att anses ha accepterat dessa villkor. Resultatet beror emellertid på omständigheter i det enskilda fallet.⁷³

3.3.3.2 Kan NL-bestämmelserna utgöra oskäligen avtalsvillkor?

Författarna till NL-bestämmelserna har framhållit att standardiserade avtalsvillkor som avviker från köplagarna inte alltid accepteras förbehållslöst av domstolarna eller lagstiftningen i de enskilda länderna. Vid en sådan bedömning är det avgörande hur standardavtalet tillkommit, varför man brukar skilja på två typer av standardavtal:

1. *Ensidigt beslutade bestämmelser*

2. *"Agreed documents"*

Om standardiserade avtalsvillkor bestäms av den ena avtalsparten handlar det om ensidigt beslutade bestämmelser.⁷⁴ Om avtalsvillkor tillkommer på det sättet riskerar motpartens intressen att förbises, vilket kan utgöra grund för att avtalsvillkoren bör jämkas eller ogiltigförklaras enligt 36 § i de nordiska avtalslagarna. Med "agreed documents" förstås normalt standardvillkor som tillkommit efter förhandlingar mellan parter eller intressenter som använder villkoren. NL-bestämmelserna utges förvisso av branschorganisationer utan förhandlingar med eventuella motparter, men eftersom branschorganisationernas medlemmar representerar såväl köpar- som säljarsidan, ska de anses utgöra "agreed documents".⁷⁵ Eftersom utgångspunkten är att båda parter har haft möjlighet att påverka innehållet, ska det mycket till för att klausuler i "agreed documents" ska åsidosättas som oskäligt. Däremot bör parterna, enligt författarna till NL, inte utgå ifrån att "agreed documents" alltid innehåller rimliga villkor. Att ändra "agreed documents" kan vara svårt och det är möjligt att daterade villkor fortsätter tillämpas trots att de i dagsläget inte skulle godkännas.⁷⁶

⁷³ Bergsaker & Bergström (2012), s. 25.

⁷⁴ Den beslutande parten kan exempelvis vara en stor köpare eller större organisation av säljare.

⁷⁵ Bergsaker & Bergström (2012), s. 26 f.

⁷⁶ Bergsaker & Bergström (2012), s. 28.

4. Säljarens ansvarsförsäkring

4.1 Inledning

Nedan följer en redogörelse för vad säljarens ansvarsförsäkring kan erbjuda för skydd i situationer där ekonomiska följdskador uppstår. Vidare beskrivs hur standardavtal behandlas i försäkringsvillkoren. Först redogörs för de svenska förhållandena på ett förhållandevis grundligt sätt och därefter presenteras de väsentliga skillnader som förekommer i övriga Norden.

4.2 Försäkringsskydd vid ekonomiska följdskador och relevanta undantag

4.2.1 Den svenska modellen

Ansvarsförsäkringen omfattar i dess grundform skadeståndsskyldighet för sakskador och ekonomiska följdskador som uppstår i direkt samband med ersättningsbar sakskada.⁷⁷ Ersättningsbar sakskada är sådan för vilken skadeståndsanspråket grundas i nationell skadeståndsrätt eller *försäkrade avtal* (se avsnitt 4.2.1.2). Ansvarsförsäkringen omfattar ofta ett produktansvarsmoment, vilket täcker skador till följd av skadebringande egenskaper hos levererad produkt.⁷⁸ Rena förmögenhetsskador omfattas i regel inte, även om det finns undantag.⁷⁹ Allmänna förmögenhetsskador⁸⁰ kan även dessa uteslutas från ansvarsförsäkringens skydd, under förutsättning att skadan de härrör ifrån faller in under villkorens undantag och därigenom inte kan ersättas. Sådant uteslutande kan exemplifieras med en situation där skada endast uppstår på tillverkad produkt och därigenom inte tillfogas annan än säljaren. Även om säljaren kan åläggas skadeståndsansvar på grund av att beställaren lider ekonomisk följdförlust, kan ersättning från ansvarsförsäkringen inte utgå eftersom sakskadan faller in under försäkringens undantag. Märk att nyss nämnt undantag inte säkert tillämpas i situationer när skadan på produkten uppstår under

⁷⁷ Ullman (2006), s. 101. Se även Ifs ansvarsförsäkring och Länsförsäkringars Koff-villkor. Skillnader föreligger mellan dessa försäkringsbolag rörande ordalydelsen för följdskador. Enligt Ifs villkor ska förmögenhetsskadan vara "en direkt följd av [...] sakskada" för att vara ersättningsbar, medan Länsförsäkringars villkor stipulerar att förmögenhetsskadan ska vara "till följd av [...] [sak]skada".

⁷⁸ Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, 3., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007, s. 167.

⁷⁹ Se Ifs ansvarsförsäkring och Länsförsäkringars Koff-villkor, vars bestämmelser stipulerar att rena förmögenhetsskador som grundas i miljöskada kan ersättas utan tillägg.

⁸⁰ Jfr. avsnitt 2.3.

perioden omkring leveransen och sedan orsakar skada hos köparen. Avgörande i sådana situationer är hur pass tydligt undantagsformuleringen i försäkringsvillkoren är.⁸¹

4.2.1.1 Allmänna avgränsningar i ansvarsförsäkringen

Det kan i sammanhanget vara lämpligt att kort redogöra för de vanliga undantagen som berör säljaransvaret i kontraktsförhållanden. Ansvarsförsäkringen skyddar för räddningskostnader⁸² endast i det avseendet att begränsa antingen redan inträffad eller omedelbart förestående skada som kan leda till skadeståndsskyldighet. Räddningskostnader för *befarade* produktansvarsskador täcks således inte.

Ansvarsförsäkringen täcker inte säljarens kostnader hänförliga till levererad produkt,⁸³ exempelvis återkallelse, omleverans, prisavdrag, tackningsköp eller hävning. Skulle köparen kräva säljaren på prisavdrag eller åläggs säljaren att betala böter eller vite täcks detta heller inte av ansvarsförsäkringen.⁸⁴ Vidare innehåller ansvarsförsäkringen en avgränsning mot så kallade ”moraliska risker”, vilka kan uppstå när försäkringstagaren bedöms sakna motiv att undvika att försäkrade risker realiserar, exempelvis sådana risker som följer av att sedvanlig undersökning av produkten uteblir eller att för säljaren kända fel ignoreras. Begränsningen medför att ansvarsförsäkringen inte täcker skador som den försäkrade borde förutsett.⁸⁵

4.2.1.2 Acceptans av NL 09

Svenska ansvarsförsäkringar innehåller normalt en bestämmelse som uttryckligen inkluderar skadeståndsansvar enligt standardavtal som gäller i den försäkrades bransch. Enligt Ifs ansvarsförsäkring (under punkt 5.1.1) har den försäkrade skydd mot skadeståndsskyldighet som följer av ”allmänna skadeståndsrättsliga regler” eller ”försäkrade avtal”, vilka har getts ett särskilt utrymme i villkoren:

5.1.4 Försäkrade avtal

Allmänna bestämmelser som är utfärdade av branschorganisation inom den försäkrades verksamhetsområde. [...]

⁸¹ Hellner, Jan, *Försäkringsrätt*, Faks.-uppl., [Juristförl.], [Stockholm], 1994[1965], s. 411 ff. Se även SkVN 66/1951.

⁸² Utgifter som den skadelidande har för att begränsa omfattningen av den skada han lider. Har skadan uppstått genom sakskada, är räddningskostnaden således att betrakta som ekonomisk följdskada.

⁸³ Dessa kostnader anses utgöra affärsrisker som är förknippade med säljarens verksamhet. En grundläggande princip är att affärsrisker inte försäkras.

⁸⁴ Se exempelvis Ifs ansvarsförsäkring och Länsförsäkringars Koff-villkor.

⁸⁵ Ullman (2006), s. 92 f. Se även Länsförsäkringars Koff-villkor, under punkten 12.8 Förutsebar skada.

Eftersom bestämmelserna i NL 09 är framarbetade av branschorganisationer faller de in under vad som anses som försäkrade avtal ovan. Länsförsäkringars Koff-villkor har en motsvarande bestämmelse som är närmast identisk, med undantag för dess placering i villkoret.⁸⁶

4.2.2 Relevanta skillnader i Danmark

På samma sätt som i Sverige kan ansvarsförsäkringen i Danmark⁸⁷ täcka ekonomiska följdskador, under förutsättning att de kan hänföras till sakskada som är ersättningsbar enligt försäkringsvillkoren.⁸⁸ Det finns dock skillnader avseende skadebegreppen som är värda att nämna. *Almindelig formueskade* betyder (fritt översatt) ”allmän förmögenhetsskada” men definieras på samma sätt som ”ren förmögenhetsskada” gör i Sverige. Almindelig formueskada saknar alltså koppling till uppkommen sakskada och täcks normalt inte av ansvarsförsäkringen.⁸⁹ Detta faktum har tidigare medfört problematiska rättsfall där det är fråga om ingrediensskador.⁹⁰ I FED 1995:433 ØLD blev en leverantör av plastpåsar ersättningskyldig när det uppdagades att påsarna på grund av för hög koncentration av lösningsmedel inte kunde användas till avsett ändamål, det vill säga paketering av lax. Någon sakskada ansågs emellertid inte ha uppstått, utan endast en ”almindelig formueskade”, vilket omöjliggjorde för leverantören att bli ersatt genom sin ansvarsförsäkring. Problemet har uppmärksamats och avståndet mellan sakskada och almindelig formueskada är numer något mindre. Lösningen var den breda formuleringen ”tab vedrørende ting”, som markerar att det försäkrade ansvaret inte bara täcker *skada på* egendom, utan även *förluster rörande* (fritt översatt) egendom.⁹¹ Enligt If Danmarks ansvarsförsäkring fordras emellertid ett särskilt tillägg för att ingrediensskador över huvud taget ska ersättas.

Som nämnts i tidigare avsnitt accepteras *inte* NL 01 och NL 09 av försäkringsbolagen i Danmark.⁹² Ansvarsförsäkringen innehåller ett särskilt undantag beträffande åtaganden som är mer långtgående än vad som följer av allmänna skadeståndsregler. Sådana åtaganden kan utgöras av uttryckta

⁸⁶ Länsförsäkringar har bestämmelsen om branschstandard placerad under punkt 11.1, som anger vilken typ av skadeståndsskyldighet som försäkringen täcker.

⁸⁷ Den danska benämningen är *Erhvervs- og produktansvarsforsikring*.

⁸⁸ Dahl, Børge, *Produktansvar*, Juristforb., København, 1973, s. 486. Se även If Danmarks ansvarsförsäkring.

⁸⁹ Jønsson & Kjærgaard (2003), s. 811. Se även von Eybens definition i det internetbaserade uppslagsverket Den Store Danske: http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Erstatning_uden_for_kontrakt/almindelig_formueskade (hämtad 2015-01-29)

⁹⁰ Märk att begreppet ”ingrediensskada” inte används i dansk doktrin i samma utsträckning som svensk.

⁹¹ Jønsson & Kjærgaard (2003), s. 812 f.

⁹² NL 09 är inte ens översatt på danska.

garantier eller avtalade bestämmelser rörande ansvarsfördelning. Undantaget i If Danmarks ansvarsförsäkring är utformat enligt följande:

”5.2.17 Aftaler om ansvar og erstatning

Forsikringen dækker ikke ansvar, som følge af et tilsagn fra sikrede om en anden erstatningsydelse eller om et videregående ansvar end, hvad der følger af almindelige erstatningsregler.

Findes tilsagnet i forsikringstagerens almindelige salgs- og leveringsbetingelser, og har If godkendt tilsagnet, er et i dette begrundet ansvar for en af forsikringen i øvrigt omfattet skade dog dækket. [...]”

Av andra stycket i den citerade bestämmelsen framgår att utökad ansvarsåtagande kan täckas av försäkringen under förutsättning att försäkringsbolaget lämnat sitt godkännande. Utan sådant godkännande står den försäkrade risken på egen hand.⁹³

Den danska ansvarsförsäkringen har historiskt sett följt en liknande utveckling som i de nordiska grannländerna, det vill säga att i sin ursprungliga form helt utesluta ansvar som uppstår i kontraktsförhållanden. Därefter har täckningsområdet successivt vidgats, men den försäkringsrättsliga diskussionen har präglats en tydlig ovilja att försäkra kontraktuellt ansvar.⁹⁴ En modernare diskussion om den danska inställningen till NL 09 är svår att hitta i doktrin, däremot analyserar Ulfbeck NL 01 punkt 35 och huruvida dess utformning kan anses vara acceptabel i förhållande till AFTL § 36⁹⁵ eller inte. Frågeställningen är uppbyggd ur *köparens* synvinkel, vilket är intressant med tanke på att bestämmelserna i NL 92 (som används i Danmark) ger köparen ett svagare skydd än vad NL 01 erbjuder.⁹⁶ Ulfbeck påpekar att köparen rimligtvis har lättast att avvärja skador när denne har produktionsmaterialet i sin besittning, men att situationen blir annorlunda när säljarens produkt orsakar skada på eller ingår i köparens framställda produkt.⁹⁷ Vidare ifrågasätter Ulfbeck rimligheten i att lägga det slutliga ansvaret hos köparen även om säljaren begått fel i framställningen av den skadevållande produkten, med indikationer på att det strider mot den grundläggande tanken bakom produktansvaret.⁹⁸

⁹³ Jønsson & Kjærgaard (2003), s. 818.

⁹⁴ Bengtsson, Bertil, *Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden. 2, Försäkringskyddet*, Almqvist & Wiksell, Diss. Uppsala : Univ., Stockholm, 1960, s. 361 ff.

⁹⁵ Paragrafen motsvarar den svenska 36 § AvtL, om oskäligen avtalsvillkor.

⁹⁶ Jfr. avsnitt 3.2.3.4.

⁹⁷ Ulfbeck syftar på situationer som faller in under NL 01 punkt 35 b).

⁹⁸ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder professionsansvar og produktansvar*, 1. udg., Jurist- og Økonomforbundets forlag, København, 2004, s. 35.

4.2.3 Relevanta skillnader i Finland

Primärt gäller ansvarsförsäkringen för sakskador. När det gäller ekonomiska följdskador är den finska lösningen inte lika explicit som den svenska. Tolkningshjälp kan tas från ett av undantagen i If Finlands GLI-villkor avseende rent ekonomiska förluster:

”The insurance shall not indemnify for any loss: [...]

”being a financial loss that is not caused by any property damage or bodily injury with the exception of financial loss referred to in clause 1.5 above, [...]”

Försäkringen ersätter inte ekonomiska förluster som inte är orsakad av egendomsskada. Ett motsatslut av ovanstående bestämmelser visar att försäkringen täcker ekonomiska förluster som *kan* hänföras till ersättningsbar sakskada.

Den finska ansvarsförsäkringen innehåller varken uttrycklig inkludering eller exkludering av ansvar som säljaren tar på sig genom tillämpning av standardavtal. If Finlands GLI-villkor har en relativt bred ordlydelse som stadgar att försäkringen ersätter den försäkrade om han i en juridisk mening bär ansvar för sakskada:

”[...] the Insurance Company will pay an indemnity for any bodily injury and property damage caused to a third party [...] provided that the insured is legally liable for the damage”

Vidare innehåller försäkringsvillkoren en bestämmelse som begränsar försäkringsbolagets ansvar från skadeståndsansvar som grundas enbart på särskilt avtal mellan den försäkrade och dennes medkontrahent:

”The insurance shall not indemnify for any loss[...] for which the insured is liable merely under a contract, guarantee or other commitment.”

4.2.4 Relevanta skillnader i Norge

Den norska modellen innehåller inga nämnvärda skillnader avseende ekonomiska följdskador, utan liknar till mestadels den svenska. Vad gäller branschspecifika standardavtal framgår uttryckligen att dessa *ska* tillämpas, utan ändringar som skulle medföra ökat ansvar på säljaren, se If Norges ansvarsförsäkring:

8.2 Standard bransjebetingelser

Hvis det i sikredes bransje er vanlig å benytte standard bransjebetingelser eller standardkontrakter med ansvarsregulerende bestemmelser som NL, NLM, NU, NS, NSAB, ISO eller tilsvarende skal disse bestemmelsene benyttes uten tillegg/endringer som medfører utvidelser av sikredes ansvar.

Genom ovanstående bestämmelse åläggs försäkringstagaren en skyldighet att följa den branschpraxis som råder beträffande användandet av standardavtal. Bestämmelsen ligger i Ifs villkor under punkten ”sikkerhetsforskrifter” (säkerhetsföreskrifter), vilken försäkringstagaren

måste följa för att inte riskera att försäkringsgivaren helt eller delvis är utan ersättningsansvar. Den försäkrades skyldighet att följa säkerhetsföreskrifter framgår i Ifs ansvarsförsäkring under punkten 8.1 "Følger av ikke å overholde sikkerhetsforskriftene".

4.3 Hur påverkar köpavtalets utformning ansvarsförsäkringen?

4.3.1 Riskökning på grund av ansvarsåtagande

4.3.1.1 Försäkringsgivarens bedömning

En betydelsefull faktor för såväl försäkringstagaren som försäkringsgivaren, är på vilka rättsliga grunder ett eventuellt skadeståndsansvar kan uppstå, vilket i ett köprättsligt förhållande regleras genom köpavtal mellan köpare och säljare. Som behandlats ovan täcker ansvarsförsäkringen i dess grundutförande skadeståndsansvar som uppstår ur allmänna skadeståndsregler (svensk rätt eller CISG) eller standardavtal (NL 09). Av affärsmässiga skäl kan det för försäkringstagaren vara nödvändigt att utforma ett köpavtal särskilt anpassat för relationen med sina köpare. För att säljaren ska kunna vara säker på att ansvarsförsäkringen ger skydd vid eventuell skadeståndsskyldighet måste dennes leveransavtal godkännas från försäkringsbolagets sida. Beroende på hur leveransvillkoret ser ut, kan försäkringsgivaren bedöma att det medför en riskökning som fordrar ett premietillägg. En annan tänkbar åtgärd för att riskökningen ska kompenseras, är införande av särskild ersättningsgräns ("sublimit") för att riskökningen ska kompenseras. Vidare kan leveransavtalet innebära en så stor riskökning att försäkringsgivaren får problem med sin riskkalkyl, vilket kan leda till att premieberäkningen omöjliggörs. För att kunna nå överenskommelse beträffande leveransavtalet hålls diskussion kring leveransbestämmelser med fördel vid försäkringens tecknande eller förnyelse, snarare än under den löpande försäkringsperioden.⁹⁹

4.3.1.2 Exempel på ansvarsbestämmelser som medför riskökning

Bestämmelser i leveransavtal som utgör riskökning är sådana där den försäkrade, i egenskap av säljare, åtar sig ett ansvar som sträcker sig längre än vad som uttryckligen kan täckas av ansvarsförsäkringen. Den riskbedömning som försäkringsgivaren måste göra i ett sådant fall går ut på att utreda huruvida den försäkrade kan åläggas skadeståndsansvar enligt dispositiv rätt eller inte. Samma bedömning utförs av försäkringsbolaget i fall den försäkrade bär en skyldighet att konsekvent tillämpa ansvarsfriskrivningar i sina leveransavtal. Sådana ansvarsfriskrivningar kan på

⁹⁹ Ullman (2006), s. 247 f.

grund av olika legala hinder vara omöjliga att åberopa i realiteten, varför försäkringsbolaget vid skadereglering i stället måste utreda eventuell skadeståndsskyldighet enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler. Ett annat exempel på utvidgat ansvar som medför riskökning är leveransbestämmelser som innebär att den försäkrade övertar sin medkontraheants ansvar gentemot tredje man. Här kan det röra sig om risken för skadeståndskrav avseende produktskada som drabbat tredje man, kanaliseras till en av parterna i köpavtalet. Parallell kan dras till hold harmless-klausulen i NL-bestämmelserna, vilken kanaliserar ansvaret för tredjemansskada från säljaren till köparen. Hold harmless-klausulen är emellertid inkluderad i standardavtal som utformats av branschorganisationer, vilket innebär att det övertagna ansvaret från köparen faller inom säljarens ansvarsförsäkring.¹⁰⁰ Skulle däremot övertagande av ansvar från medkontrahent grundas på annat avtal än vad som utfärdats av branschorganisation blir följden att ansvaret inte täcks av den försäkrades ansvarsförsäkring, givet att avtalet i fråga inte på förhand godkänts av försäkringsbolaget.¹⁰¹

4.3.2 Riskminskning på grund av ansvarsfriskrivningar

Genom att infoga ansvarsfriskrivningar i leveransavtalet kan säljaren reducera sitt skadeståndsansvar betydligt, under förutsättning att användningen av ansvarsfriskrivningen sker på ett konsekvent sätt inom hela organisationen. Bestämmelserna i NL innehåller exempel på ansvarsfriskrivningar som omfattar skada förorsakad av den sålda varan. Sådan skada omfattas av säljarens ansvarsförsäkring, men utgör trots det föremål för säljarens ansvarsfriskrivning. Ullman har påpekat att säljaren i praktiken inte friskriver sig från sådana risker som i allmänhet inte kan försäkras, medan de risker säljaren friskriver sig från är sådana som kan försäkras. Efter en undersökning bland underwriters har Ullman vidare konstaterat att försäkringstagarens användning av ansvarsfriskrivningar inte har någon direkt inverkan på försäkringsbolagets beräkning av premien för ansvarsförsäkringen i fråga. Flera olika motiv till detta faktum anfördes från försäkringsbolagen,¹⁰² men den viktigaste faktorn ansågs vara den osäkerhet ansvarsfriskrivningar är befästa med. Ullman framhåller emellertid att ansvarsfriskrivningens betydelse för försäkringsavtalet är större i fall det rör sig om en ansvarsförsäkring avsedd för ett avgränsat projekt

¹⁰⁰ Märk att säljarens övertagna ansvar inte ger någon faktisk effekt förrän köparen ingått köpavtal gentemot tredje man, vilket innebär att han då själv intagit rollen som säljare.

¹⁰¹ Ullman (2006), s. 249.

¹⁰² Härtill hör följande: ansvarsfriskrivningarnas marginella effekt på det årliga skaderesultatet, bristen på översikt beträffande företagets användande av ansvarsfriskrivningar, legala aspekter som hindrar tillämpningen av friskrivningsklausuler samt försäkringstagarens möjlighet att genom särskilt villkor begära att försäkringsbolaget inte åberopar ansvarsfriskrivningen i köpavtalet.

eller dylikt. Osäkerheten bortfaller i sådan situation och det mest betydelsefulla momentet i riskbedömningen blir i stället ansvarsfriskrivningens art och omfattning. För att ge effekt på premienivån krävs att ansvarsfriskrivningen är klart formulerad och långtgående i sin omfattning.¹⁰³

Trots att ansvarsfriskrivning finns infogad i försäkringstagarens leveransavtal är inte självklart att friskrivningen i slutändan utnyttjas. I fall en klausul om ansvarsfriskrivning aktualiseras i skadeärende, kan försäkringsbolagets skadereglerare åberopa klausulen först när dess legala giltighet bekräftats genom utredning. Ett sådant åberopande kan generera tre huvudsakliga scenarion:

- 1. Den skadelidande accepterar ansvarsfriskrivningen och anpassar sitt skadeståndskrav därefter.*
- 2. Den skadelidande accepterar inte ansvarsfriskrivningen och vidhåller sitt skadeståndskrav.*
- 3. Den skadelidande accepterar inte ansvarsfriskrivningen och vänder sig till den försäkrade som i sin tur vänder sig till försäkringsbolaget med uppmaning att inte åberopa ansvarsfriskrivningen.*

Det kan finnas olika anledningar till varför försäkringstagaren inte önskar åberopa en ansvarsfriskrivning; exempelvis för att undvika negativa reaktioner från köparen eller för att ett åberopande skulle strida mot sedvänja eller att ansvarsfriskrivningen inte varit föremål för diskussion mellan avtalsparterna. Punkt 3 ovan förutsätter givetvis att försäkringstagaren enligt försäkringsvillkoret har möjlighet att hindra försäkringsgivaren från att åberopa ifrågavarande ansvarsfriskrivning. Saknas den möjligheten ska skaderegleringen genomföras enligt vad som är avtalat mellan den försäkrade och den skadelidande.¹⁰⁴

¹⁰³ Ullman (2006), s. 252 ff.

¹⁰⁴ Ullman (2006), s. 256.

5. Ekonomisk följdskada i olika situationer

5.1 Inledning

För att konkretisera och problematisera ekonomiska följdskador i köpavtal följer nedan två exempel. Det första exemplet ("Svarvexemplet") är indelat i tre alternativa scenarion, vars skillnader har betydelse för hur säljarens skadeståndsansvar ser ut dels enligt NL 09, dels enligt dispositiv rätt. I dessa scenarion uppstår ekonomiska följdskador av olika slag, varför beteckningarna i avsnitt 2.4 är behjälpliga. Svarvexemplet tar främst sikte på relevanta gränsdragningar i de olika regelverken och gränsdragningarnas betydelse ur säljarens synvinkel. Efter redogörelse för grunderna till skadeståndsansvar, undersöks försäkringsmöjligheterna på säljarsidan och de relevanta undantagen som berör situationen. Svarvexemplet har sin utgångspunkt i förhållandet mellan köpare och säljare. Det andra exemplet ("Flerledsexemplet") fokuserar inte lika mycket på gränsdragningar i regelverken, utan snarare på hur regelverken i en avtalskedja kan påverka varandra. Även Flerledsexemplet är indelat i alternativa scenarion, för att samspelet mellan de olika regelverken ska kunna undersökas. Under varje delscenario till de båda exemplen ges särskilt utrymme åt mina egna reflektioner och analyser.

5.2 Svarvexemplet

Grundförutsättningarna som gäller för samtliga tre delscenarion nedan är som följer. En säljare och en köpare ingår ett köpavtal beträffande en motordel till en svarv. Motordelen har säljaren tillverkat särskilt för detta köpavtal. Köparen avser sedan, när motordel monterats på komplett svarv, sälja vidare slutprodukten till tredje man (näringsidkare inom masstillverkning av konsumentvaror). Motordelen är emellertid behäftad med ett elfel som kan orsaka brand vid användning. Säljaren saknar möjligheten att på kort varsel avhjälpa felet eller leverera en annan motordel som är kompatibel med köparens svarvtyp.

5.2.1 Ren förmögenhetsskada föranleder ekonomisk följdskada, produkt i köparens besittning (scenario *RF2*)

Efter mottagen leverans upptäcker köparen elfelet i motordelen och installation påbörjas aldrig. Detta medför att det aldrig uppstår någon sakskada på köparens egendom. Däremot uppstår en ren

förmögenhetsskada hos köparen, i form av utebliven vinst, när denne inte kan sälja sin slutprodukt till tredje man som planerat. Tredje man drabbas i sin tur av en ekonomisk följdskada, i form av produktionsbortfall eftersom hans produktion är beroende av den beställda svarven. Tredje man söker därefter som naturlig följd ersättning för sitt produktionsbortfall.

5.2.1.1 Hur regleras ansvaret enligt NL 09?

Här är det inte fråga om någon sakskada orsakad av produkten, vilket gör att situationen inte faller in under bestämmelserna i punkt 35. Besittningsfrågan är således av mindre betydelse. Eftersom det handlar om fel i levererad produkt som säljaren inte är förmögen att avhjälpa blir i stället punkt 32 aktuell, enligt vilken köparen har rätt till ersättning för sina egna avhjälpandekostnader. Köparen skulle möjligtvis genom en täckningstransaktion, exempelvis att ny svarvmotor köps in från annan tillverkare, begränsa sin skada. Huruvida sådan täckningstransaktion kan berättiga ersättning enligt punkt 32 är emellertid oklart.¹⁰⁵ I Svarvexemplet är produkten på grund av felet helt obrukbar, vilket skulle kunna vara tillräckligt för att felet ska klassificeras som ”väsentligt”. Som framgått av kommentaren till NL 09 kan säljaren efter hävning söka ersättning för hans ekonomiska följdskador, men ersättningen är begränsad till 20 % av det avtalade priset. Beloppsbegränsningen kan medföra att köparen hindras från att fullgott bli ersatt för sina ekonomiska följdskador. I sammanhanget ska även punkt 34 nämnas, eftersom den uttryckligen begränsar säljarens ansvar beträffande ekonomisk följdskada. Begränsningen i punkt 34 gäller emellertid endast ansvar som går utöver säljarens felansvar som definierats i NL 09 i övrigt, vilket innebär att den begränsade ersättningsskyldigheten som anges i punkt 32 inte påverkas.

5.2.1.2 Hur regleras ansvaret enligt gällande rätt?

Skadeståndsansvaret för fel i vara omfattar enligt KöpL inte indirekta förluster om inte försummelse kan påvisas,¹⁰⁶ varför den första bedömningen som ska göras är huruvida indirekt förlust har uppstått eller inte.¹⁰⁷ Avgörande för sådan bedömning är, eftersom förmögenhetsskadan handlar om köparens avtal med tredje man, om köparen företagit skadebegränsande åtgärd i form av täckningstransaktion eller inte. I fall köparen efter hävning köper en ny svarvmotor på annat håll uppstår en direkt förlust som kan tillräknas skadeståndet. Sker motsatsen uppstår en indirekt förlust som består av köparens uteblivna vinst, vilken endast kan ingå i säljarens skadeståndsansvar vid

¹⁰⁵ Jfr. avsnitt 3.2.3.1.

¹⁰⁶ Jfr. avsnitt 3.2.1.

¹⁰⁷ Jfr. avsnitt 2.5.

försummelse på dennes sida. Om säljaren i scenariot inte gjort en fullgod kontroll av svarvmotorns kvalitet innan leverans kan det utgöra tillräcklig grund för att påvisa försumlighet hos säljaren.¹⁰⁸ När det gäller ersättningen till tredje man finns det olika synsätt i förarbeten och doktrin beträffande distinktionen mellan direkt och indirekt skada, vilket gör den något svårdefinierad. Ramberg och Herre har påpekat att ersättning till tredje man inte räknas upp i 67 § andra stycket punkterna 1-3 och faller möjligtvis inte heller in under uppsamlingsbestämmelsen i 67 § andra stycket punkt 4 KöpL.¹⁰⁹ Vidare har Herre framhållit att ordalydelsen i punkt 4 bör innebära att förlusten ska anses som direkt, om säljaren kände till att köparen skulle använda produkten i sin produktion och kunde förutse den ungefärliga storleken på förlust som kunde förorsakas.¹¹⁰ Enligt Ramberg och Herres resonemang föreligger det rimligtvis en likhet med ”utebliven vinst” (punkt 3) och att förlusten är svår att förutse, varför sådan ersättning normalt bör betraktas som indirekt förlust.¹¹¹ Noterbart är att lagmotiven föreslår motsatsen, att ersättning till tredje man ska betraktas som direkt förlust, på grund av att det saknas likhet med de förluster som är uppräknade i punkt 1-3.¹¹²

Utan gränsdragningsproblematik likt den i KöpL, bedöms skadeståndet enligt CISG utifrån säljarens förutsättningar att förutse skada på köparens sida. Köparen kan enligt art. 74 kräva ersättning för utebliven vinst, givet att förlusten kan bevisas av honom. Sådan bevisning måste inte vara exakt matematiskt uträknad utan handlar snarare om att påvisa rimligheten i förlusten.¹¹³ Köparen har även möjlighet att söka ersättning för täckningstransaktion enligt art. 75, vilket i så fall ska ske inom skälig tid och på ett skäligt sätt efter hävning. Tillämpande av art. 75 skulle inte utesluta köparens möjlighet att söka ytterligare skadestånd enligt art. 74, vilket skulle kunna bli aktuellt om köparen misslyckas med sitt täckningsköp (även om det genomförts på ett skäligt sätt och inom skälig tid).¹¹⁴

5.2.1.3 Täcks ansvaret av säljarens ansvarsförsäkring?

Eftersom det i scenariot rör sig om en ren förmögenhetsskada skyddar inte ansvarsförsäkringen i dess grundform säljaren vid eventuellt skadeståndskrav, vilket framgår av det uttryckliga

¹⁰⁸ Prop. 1988/89:76 s. 140.

¹⁰⁹ Ramberg & Herre (2013), s. 569 f.

¹¹⁰ Herre (1996), s. 444 f.

¹¹¹ Ramberg & Herre (2013), s. 579.

¹¹² Prop. 1988/89:76 s. 200.

¹¹³ Ramberg & Herre (2009), s. 493.

¹¹⁴ Ramberg & Herre (2009), s. 513.

undantaget för rena förmögenhetsskador. Förvisso kan försäkringsbolagen erbjuda ett utökat skydd i ansvarsförsäkringen som även täcker ren förmögenhetsskada, men då förutsätts att säljarens produkt på något sätt förenats eller bearbetats, vilket inte skett i detta scenario. Inte heller täcks kostnader i samband med hävning och täckningsköp.¹¹⁵ I denna aspekt spelar det mindre roll om kontraktsförhållandet regleras av NL 09, KöpL eller CISG, avgörande blir istället skadetyper i fråga. I samtliga nordiska länder återfinns undantaget för rena förmögenhetsskador och reklamationskostnader i ansvarsförsäkringens grundvillkor.

5.2.1.4 Mina synpunkter på scenariot RF2

Inledningsvis bör nämnas att det givna scenariot kanske inte hör till de allra vanligaste eftersom köparen förutsätts få reda på felet i produkten innan installation. Situationen kan emellertid teoretiskt sätt uppstå varför den är intressant att inkludera i detta kapitel. Inget av de ovan studerade regelverken utgör något direkt hinder mot att säljaren ansvarar för ekonomiska följdskador. Det finns emellertid skillnader mellan regelverken beträffande vad som avgör skadeståndets omfattning. NL 09 begränsar köparens möjlighet till ersättning för ekonomisk följdskada genom en procentsats (20 %) av priset i punkt 32, eftersom skadeståndet grundas på säljarens felansvar, inte på orsakad sakskada. Enligt den vägledning som kommentaren till NL 09 gett, är ansvarsbegränsning i punkt 34 inte avsedd att hindra köparen från att kräva ersättning för ekonomisk följdskada, inom den ram som anges i punkt 32. Med anledning av detta kan existensen av punkt 34 ifrågasättas. Eftersom det i punkterna 21-33 framgår vad säljaren ansvarar för i fall varan är felaktig, bör man genom ett motsatsslut rimligtvis kunna konstatera att säljaren *inte* ansvarar för något utöver nyss nämnda bestämmelser, utan hjälp av punkt 34.

KöpL:s bestämmelser kräver säljarens försummelse för att ersättning för ekonomisk följdskada ska tillfalla köparen. Skadeståndsbestämmelserna i CISG har ingen gränsdragning likt övriga regelverk utan ersättningen definieras endast av säljarens förmåga att förutse att skadan kunde uppstå. Vid denna jämförelse är NL 09 till synes det regelverk som begränsar säljarens ersättningsansvar i störst utsträckning, eftersom det som mest kan uppgå till 20 % av priset. Eftersom köparen går miste om ett avtal i nästa köpledd och dessutom mottar ersättningsanspråk från tredje man för dennes produktionsbortfall torde den ekonomiska förlusten knappast täckas av en femtedel av priset i det ursprungliga köpet.

¹¹⁵ Jfr. Ifs ansvarsförsäkring och Länsförsäkringars Koff-villkor.

Vad gäller ansvarsförsäkringen täcker den inte säljarens felansvar för produkten, vilket i villkoren har uttrycks genom att sakskada krävs för att ersättning över huvud taget ska kunna aktualiseras.¹¹⁶ Man kan ifrågasätta om den rena förmögenhetsskada som säljaren orsakar köparen i scenariot tillhör sådan ”affärsmissig risk” som försäkringsbolagen principiellt inte vill försäkra. Eftersom tredje man i senare säljled påverkas, är vidden av den ekonomiska skadan som köparen lider betydligt mer omfattande än om köparen kan fullgöra sina förpliktelser mot tredje man. Sett till storleken på den ekonomiska följdskada som tredje man drabbas av borde det inte spela någon roll om den hänförs från en sakskada eller ren förmögenhetsskada, den uppstår oavsett och säljaren kommer motta ersättningsanspråk i båda fallen. Den viktiga skillnaden är emellertid att säljaren endast i ena fallet, det vill säga när sakskada uppstått, kan räkna med ersättning från ansvarsförsäkringen.

5.2.2 Sakskada föranleder ekonomisk följdskada, produkt i köparens besittning (scenario S1)

I detta scenario upptäcks inte elfelet och motordelen installeras i svarven av köparen. När sedan svarven ska testköras i köparens lokaler går motorn varm och antänder omgivningen, vilket totalförstör svarven och förorsakar brandskador på köparens anläggning. Brandskadorna på anläggningen behöver åtgärdas men föranleder inget produktionsstopp. Dock medför branden att köparens avtal med tredje man beträffande svarven går i stöpet och en ekonomisk följdskada i form av utebliven vinst uppstår hos köparen. I situationen är det även tänkbart att ekonomisk följdskada i form av produktionsbortfall uppstår hos tredje man eftersom denne var beroende av köparens svarvleverans.

5.2.2.1 Hur regleras ansvaret enligt NL 09?

Sakskada har orsakats av produkten, varför punkt 35¹¹⁷ aktualiseras. Eftersom köparen hade besittningen av produkten för tidpunkten när skadan inträffade är säljaren fri från ansvar, såväl för direkta kostnader relaterade till sakskadan, som för köparens uteblivna vinst. Tredje mans utomobligatoriska ersättningsanspråk för produktionsbortfall däremot, kan säljaren inte skydda sig mot genom avtalet med köparen. Om säljaren skulle tvingas betala skadestånd till tredje man kan dock regressrätten enligt hold harmless-klausulen i punkt 35 utnyttjas, vilket innebär att säljaren blir kompenserad för eventuellt skadestånd som utbetalats till tredje man. Här ska också nämnas

¹¹⁶ Här ska nämnas att det finns tilläggsförsäkringar att teckna för ingrediensskador, enligt vilka ersättning kan utgå även i fall sakskada inte uppstår. Sådan ersättning är emellertid begränsad till att täcka direkta förluster i KöpL:s mening. Jfr. Ullman, (1999), s. 416.

¹¹⁷ Jfr. avsnitt 3.2.3.3.

möjligheten att tredje man riktar anspråket mot köparen på grund av dennes dröjsmål med svarvleveransen. Om förseningen är tillräckligt långtgående aktualiseras bestämmelserna i punkt 14, vilka kan föranleda skadeståndsskyldighet som begränsas till 20 % av avtalat pris.

5.2.2.2 Hur regleras ansvaret enligt gällande rätt?

Som nämnts ovan reglerar inte KöpL skadeståndsansvar i situationer när sakskada uppstår på annat än den sålda varan. Vad gäller köparens brandskadade anläggning råder knappast några tvivel om den ska anses som ”annat” än den sålda varan. Större gränsdragningsproblematik uppstår avseende svarven. Eftersom säljarens produkt har förenats med köparens slutprodukt (svarven), kan diskussion uppstå huruvida det föreligger identitet mellan produkterna eller inte; om motordelen kan anses utgöra en dominerande del av svarven.¹¹⁸ Riktlinjerna avseende ”identitetsfall” i lagmotiven gett strider emellertid mot lagtexten i 67 § KöpL och har kritiserats i doktrin, varför det är tveksamt om något avseende ska fästas vid möjligheten till identitetsfall. Utan sådan identitet har således skada uppstått ”på annat” än den sålda varan och skadeståndsansvaret regleras i stället av culparegeln i 2 kap 1 § SkL, vilken förutsätter försummelse för att säljaren ska hållas ansvarig. Om säljaren inte genomförde en tillräcklig undersökning av motordelen kan det räcka för att kravet om försummelse i 2 kap 1 § SkL ska vara uppfyllt. Vidare kan nämnas att beviskraven för sådan försummelse inte är särskilt höga.¹¹⁹

Eftersom det saknas undantag i CISG för sakskador på annat än den sålda varan kan säljaren enligt lagen åläggas skadeståndsskyldig. Sådan skadeståndsskyldighet kan omfatta såväl sakskadorna som den uteblivna vinsten. Avgörande är säljarens möjligheter till att förutse skadan och dess omfattning.¹²⁰ Sådan bedömning kräver rimligtvis fler detaljer i det enskilda fallet än vad som getts i scenariot ovan, särskilt när det gäller tekniska aspekter rörande motordelens konstruktion.

5.2.2.3 Täcks ansvaret av säljarens ansvarsförsäkring?

Det är fråga om en produktansvarsskada där köparen lidit sakskada, vilken täcks av ansvarsförsäkringens grundskydd. Säljaren kan emellertid endast bära ansvar enligt de dispositiva bestämmelserna, eftersom ansvar enligt NL 09 är uteslutet på grund av besittningsfrågan. Sett till

¹¹⁸ Jfr. avsnitt 3.2.1.

¹¹⁹ Hellner & Radetzki (2014), s. 300 f.

¹²⁰ Jfr. avsnitt 3.2.2.

ansvarsförsäkringar som erbjuds i övriga Norden finns härvid inga nämnvärda skillnader, utan samma principer som den svenska modellen gäller.

5.2.2.4 Mina synpunkter på scenario S1

Det råder knappast några tvivel om att köparen i scenariot ägde fysisk kontroll över svarvmotorn när den orsakade branden. Eftersom punkt 35 i NL 09 endast befriar säljaren från ansvar i förhållandet gentemot köparen, är det inte uteslutet att säljaren träffas av skadeståndskrav för från tredje mans produktionsbortfall. Det har dock mindre betydelse för säljaren, eftersom sådant skadestånd kan täckas genom regressrätten som hold harmless-klausulen i punkt 35 medför. Vem tredje man väljer att rikta sitt ersättningsanspråk mot spelar desto större roll för köparen som, givet att NL 09 reglerar förhållandet mellan köparen och tredje man, kan bli ersättningsskyldig på olika rättsliga grunder. I fall tredje man riktar anspråk mot köparen innebär det en ersättningsskyldighet som är begränsad enligt NL 09:s bestämmelser, det vill säga 20 % av avtalat pris. Skulle däremot tredje man rikta sitt anspråk direkt mot säljaren är den rättsliga grunden bestämmelserna i SkL, vilka inte har några beloppsbegränsningar likt de som återfinns i NL 09. När säljaren sedan riktar regresskrav mot köparen enligt punkt 35 återspeglar det skadeståndet som grundats på SkL:s bestämmelser. Det innebär att köparen teoretiskt sett kan tvingas betala en högre ersättning om tredje man vänder sig direkt till säljaren än om anspråket riktats mot köparen.

Eftersom det rör sig om en uppkommen sakskada blir bestämmelserna i KöpL inte tillämpliga, varför lagstöd hämtas ur SkL. Grundpremissen för skadeståndsskyldighet enligt SkL är att det föreligger försummelse (culparegeln). För att försummelseprekvisitet ska anses vara uppfyllt är det nödvändigtvis inte säljaren själv som varit försumlig, utan det kan likväl vara en underleverantör i tidigare säljled som är den huvudsakliga orsaken till felet i produkten. Vidare är tröskeln enligt doktrin inte högre än att säljaren gör sig skyldig till en undermålig undersökning av produkten. Att det kan föreligga försummelse på säljarens sida i detta scenario är ett rimligt antagande med tanke på hur fundamentalt felet i motordelen är. I fall köpavtalet regleras utifrån CISG är krävs varken gränsdragning beträffande ingrediensskada eller rörande säljarens försummelse för att den ekonomisk följdskadan ska kunna ersättas. Oavsett vilket regelverk som skadeståndsansvaret grundas på kan ersättning utgå från säljarens ansvarsförsäkring. Den mest väsentliga omständigheten är i scenariot att sakskada har uppstått. Inte heller uppstår någon konflikt beträffande mellan den danska och svenska försäkringsmodellen eftersom ingen NL-upplaga medför skadeståndsansvar hos säljaren när köparen besitter produkten.

5.2.3 Sakskada föranleder ekonomisk följdskada, produkt lämnat köparens besittning (scenario S2)

I det sista scenariot upptäcks motordelens konstruktionsfel varken av säljaren eller av köparen. Motordelen monteras av köparen in i svarven, som planenligt säljs vidare till tredje man. Kort efter att svarven börjat användas går dess motor varm och orsakar brand på tredje mans anläggning. Med anledning av de skador som branden orsakat kommer tredje man att söka ersättning. Riktas sådant anspråk mot köparen innebär det att denne lider ekonomisk följdförlust för den inträffade sakskadan hos tredje man.

5.2.3.1 Hur regleras ansvaret enligt NL 09?

Till skillnad från scenario S1 har den sålda produkten lämnat köparens besittning och sakskada har drabbat tredje man. Säljaren kan, i avsaknad av kontraktsförhållande, omöjligt begränsa sitt ansvar gentemot tredje man. Däremot kan ansvaret för tredje mans skada fördelas mellan säljaren och köparen, vilket är det huvudsakliga syftet med punkt 35.¹²¹ Ansvarsfriskrivningen för säljaren i punkt 35 kan inte tillämpas med anledning av att svarven inte är i köparens besittning. Här ska dock nämnas att det inte är helt klart huruvida säljaren ska hållas ansvarig för *all* skada som drabbar tredje man.¹²² Att formuleringen i punkt 35 inte uttryckligen behandlar ansvarsfördelning vid uppkommen skada hos tredje man¹²³ motiveras i informationsskriften till NL 09, med att det i sådana situationer är rimligare att parterna får bära ansvar enligt gällande skadeståndsrätt.¹²⁴ Det skulle innebära att culperegeln i SkL får ge vidare vägledning i frågan.

Ovanstående stycke berör ansvar för brandskada som tredje man drabbats av. I fall köparen tvingas ersätta tredje man för brandskadan, kommer köparen rimligtvis i sin tur rikta regresskrav mot säljaren av den felaktiga motordelen. Köparens anspråk mot säljaren handlar emellertid inte om att ersätta någon sakskada som köparens lidit, utan en ekonomisk följdförlust. Situationen regleras inte av punkt 35, men punktens hold harmless-klausul inbegriper motsatt situation, alltså när säljaren riktar regresskrav mot köpare.¹²⁵

¹²¹ Bergsaker & Bergström (2012), s. 143.

¹²² Jfr. avsnitt 3.2.3.3.

¹²³ Bestämmelsen behandlar endast parternas underrättelseskyldighet i fall då tredje man riktat ersättningsanspråk mot någondera, se punkt 35 fjärde stycket.

¹²⁴ Se *Informationsskrift NL 09*.

¹²⁵ Köparen ska i sådant fall hålla säljaren skadelös.

5.2.3.2 Hur regleras ansvaret enligt gällande rätt?

Vad gäller ansvarsfördelningen mellan säljaren och köparen blir här, liksom i scenario *SI*, undantagsbestämmelsen i 67 § första stycket andra meningen KöpL tillämplig. Anledningen är att branden förorsakade *sakskada* på annat än den sålda produkten (motordelen). I fall köparen utger ersättning till tredje man och köparen i sin tur riktar ersättningsanspråk mot säljaren, utgör regresskravet något som kan benämnas som *transporterad sakskada*, vilket av Lindmark har beskrivits som ett mellanting mellan sakskada och förmögenhetsskada.¹²⁶ Det handlar om situationer när annan person än den faktiskt skadelidande begär ersättning av produktförmedlaren, vilket sker genom regressanspråk.¹²⁷ En liknande situation förelåg i Bensinfallet (NJA 1985 s. 641), där HD ansåg att en part som ersatt sakskada hos tredje man därigenom lidit ren förmögenhetsskada och att ansvaret på så vis föll innanför KöpL:s ramar, vilket bygger på resonemanget att sakskadan konverterats till ren förmögenhetsskada. HD bortsåg därmed från det faktum att förmögenhetsskadan hade uppkommit ur en redan inträffad sakskada. Domen har emellertid kritiserats starkt i doktrin, eftersom den strider mot definitionen av ren förmögenhetsskada i 1 kap. 2 § SkL; en förmögenhetsskada kan inte anses som ren enligt ordalydelsen om den uppkommit genom en inträffad sakskada. Vidare stämmer ”ersättningskonverteringen” i Bensinfallet heller inte överens med ersättningsprinciperna i KöpL. Ullman har framhållit att rättsfallet på grund av dess motstridigheter med lagtexten inte tycks ha förutsättningar att kunna tillämpas i framtiden.¹²⁸

Vid bortseende från domen i Bensinfallet, grundas ersättningsansvar för regresskravet på reglerna i 5 kap 7 § SkL, under förutsättning att culperekvisitet i 2 kap 1 § SkL anses vara uppfyllt. Detsamma gäller om tredje man skulle rikta sitt ersättningsanspråk direkt mot säljaren. Ett jämförbart exempel från rättspraxis är NJA 1986 s. 712, där en tillverkare av lyftkranar ålades skadeståndsansvar för skada hos tredje man. Med hänsyn till omständigheterna fann HD att tillverkaren ansågs ansvarig för försummelse, oavsett om försummelsen var hans egen eller underleverantörs. Här ska tilläggas att det ansvar som följer av underleverantörs försummelse inte grundas på skadeståndslagen, utan snarare på allmänna principer om skadeståndsskyldighet.¹²⁹

¹²⁶ Lindmark (1988), s. 132 ff.

¹²⁷ Lindmark (1988), s. 110 f.

¹²⁸ Ullman (2006), s. 85 ff.

¹²⁹ Se Bengtssons tillägg till domslutet i NJA 1986 s. 712.

Vid tillämpning av bestämmelserna i CISG får säljarens skadeståndsansvar, som nämnts tidigare, inte överstiga den förlust som vid avtalsslutet var förutsebart.¹³⁰ Det faktum att produkten lämnat köparens besittning har ingen direkt begränsande effekt på skadeståndet, inte heller beträffande säljarens möjligheter att förutse skadan. Faktorer som ska vägas in i förutsebarhetsbedömningen är endast de som ligger för handen vid den tidpunkt avtalet om motordelen slöts. Utrymme ges för presumtion beträffande säljarens kunskaper, vilket innebär att säljaren inte *faktiskt* måste ha känt till omständigheten ifråga.¹³¹ Således är det möjligt att presumera att säljaren kände till branden och dess följdskador utgör en ”*möjlig*” följd av hans kontraktsbrott.

5.2.3.3 Täcks ansvaret av säljarens ansvarsförsäkring?

Säljaren kan bära skadeståndsansvar enligt NL 09. Bestämmelserna i standardavtalet är försäkrade i Sverige, Norge och Finland, vilket gör att säljarens skadeståndsansvar som följer av NL 09 täcks av ansvarsförsäkringen. Om säljaren däremot befinner sig i Danmark täcker ansvarsförsäkring med största sannolikhet inte skadeståndsansvaret, med anledning av försäkringsbolagens ovilja att försäkra ansvar enligt NL 09.¹³²

Vid en första anblick på ansvarsförsäkringens villkor kan det uppstå osäkerhet vad som egentligen gäller för transporterade sakskador, eftersom det rör ett regresskrav som kan betraktas som förmögenhetsskada. Lindmark har framhållit att även om försäkringsbolagen i teorin kan argumentera för att ersättning inte ska utgå i exempel likt detta, vore det inte ändamålsenligt eftersom det rör sig om regresskrav vars anknytning till sakskada bör vara fullt tillräcklig för bibehållet försäkringsskydd. I sin studie från 1988 påpekar Lindmark att försäkringsbolagen heller inte nekar ersättning vid sådana regresskrav.¹³³ Beträffande resonemanget i ”Bensinfallet”,¹³⁴ som i sammanhanget skulle klassificera regresskravet som ren förmögenhetsskada, har Ullman poängterat att det råder konsensus bland försäkringsbolagen om att vid skadereglering inte beakta uttalandet om ren förmögenhetsskada eftersom det medför mycket negativa konsekvenser för försäkringsskyddet, som i sin grundutformning inte täcker rena förmögenhetsskador.¹³⁵

¹³⁰ Jfr. avsnitt 3.2.2.

¹³¹ Ramberg & Herre (2009), s. 504 f.

¹³² Jfr. avsnitt 4.2.2.

¹³³ Lindmark (1988), s. 132 ff.

¹³⁴ Jfr. avsnitt 5.2.3.2.

¹³⁵ Ullman (2006), s. 87.

Säljarens skadeståndsansvar kan dock grundas på anspråk direkt från tredje man, beträffande ”renodlad” sakskada, vilket uttryckligen täcks av ansvarsförsäkringen.

5.2.3.4 Mina synpunkter på scenario S2

När produkten besitts av tredje man ger ordalydelsen i NL 09 inga direkta svar på om säljaren ska bära ansvaret för skadorna som uppstått. Sådana situationer är rimligtvis inte helt ovanliga inom branscher där flera säljled passeras innan en slutprodukt är färdig. Det är anmärkningsvärt att det inte lämnas något tydligare besked i kommentaren till NL 09 beträffande tredjemansskador. Med den vägledning som ges kan konstateras att skadeståndsansvaret för brandskadan troligtvis faller på säljaren. I detta scenario torde det vara uteslutet att säljaren har regressrätt mot köparen med stöd av hold harmless-klausulen. Sådan regressrätt förutsätter som bekant att säljaren är fri från ansvar enligt punkt 35 första stycket, vars bestämmelser fordrar att produkten vid skadetillfället besitts av köparen. Sett utifrån perspektivet att NL 09 tillämpas konsekvent i en hel avtalskedja, förefaller det naturligt att ansvaret för skada som uppstår hos tredje man bärs av säljaren. Detta med anledning av att köparen, på grund av besittningsfrågan, ändå är befriad från ansvar i sin roll som säljare gentemot tredje man. Skulle däremot köparen tillämpa annat regelverk (exempelvis CISG) i sitt avtal med tredje man är det inte uteslutet att köparen blir ersättningskyldig för tredje mans skada. Den ersättning som köparen i sådant fall åläggs betala tredje man utgör en ekonomisk följdskada i förhållande till säljaren i det ursprungliga köpavtalet. Det finns härvid inga uttryckliga begränsningar i NL 09 mot att köparen riktar regresskrav mot säljaren, eftersom säljaren med anledning av punkt 35 kan bära ansvaret i parternas inbördes förhållande.

Skulle CISG:s bestämmelser tillämpas saknar det betydelse om ersättningsanspråket kommer från köparen eller direkt från den skadelidande tredje man. Eftersom anspråket i vilket fall som helst grundas på samma skada (det vill säga brandskadan hos tredje man), påverkas knappast säljarens möjligheter att förutse skadan av vem som riktat ersättningsanspråket. Skadan i detta scenario får anses ligga inom ramen för vad en säljare rimligtvis bör kunna förutse i fall en motordel befäst med elfel levereras. Vad gäller förutsebarheten av skadans ekonomiska omfattning torde säljaren ha större svårigheter med. En brand kan spridas fort och skada stora delar av anläggningen i vilken svarven ingår, vilket naturligtvis är svårt att på förhand kalkylera. Med anledning av att det råder viss tveksamhet i doktrin beträffande art. 74 i CISG,¹³⁶ är det svårt att säga något definitivt om hur

¹³⁶ Jfr. avsnitt 3.2.2.

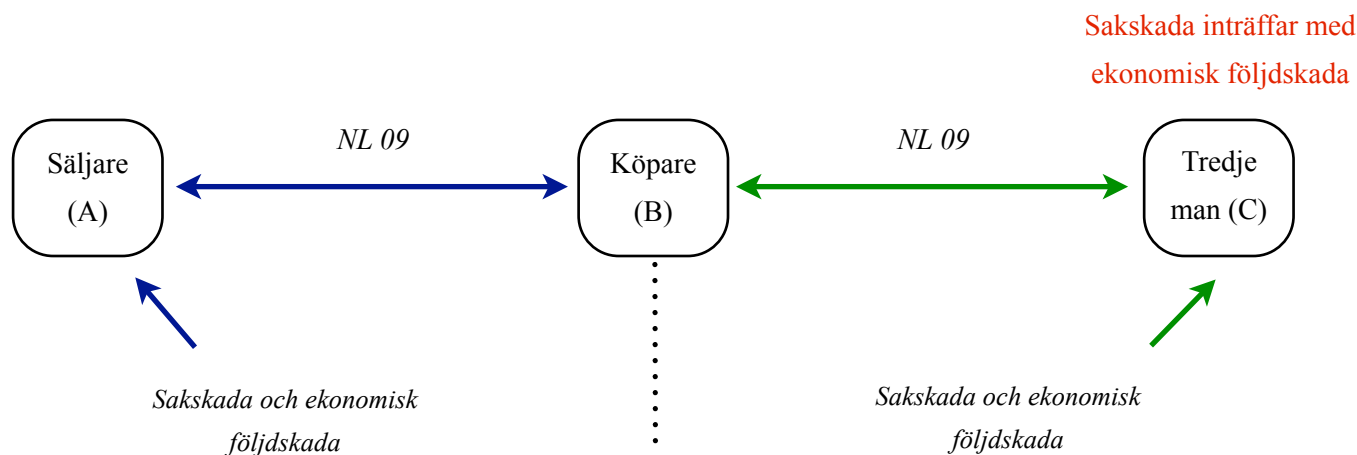
långtgående säljarens ansvar är i det givna scenariot. Stort utrymme lämnas till omständigheter i det enskilda fallet.

Säljarens försäkringsmöjligheter återspeglar utan tveksamheter ansvaret denne kan bära enligt NL 09 och CISG. Desto mer tveksamt är huruvida det föreligger ett bra samspel mellan försäkringsskydd och skadeståndsansvar enligt KöpL:s bestämmelser. Köparens regresskrav utgör som nämnts ovan en så kallad transporterad sakskada, vilket är ett begrepp som rör sig i ett gränsland bland skadebegreppen som är av betydelse i försäkringsvillkoren. Försäkringsbolagen nekar bevisligen inte ersättning i sådana fall, varför man kan ifrågasätta utformningen av ansvarsförsäkringens villkor. Fixeringen vid sakskadebegreppet och avsaknaden av uttryckliga bestämmelser rörande sådana regressanspråk som uppstår i scenariot, ger som tidigare konstaterats försäkringsbolagen en teoretisk möjlighet att neka ersättning. Detta faktum bör utgöra en osäkerhetsfaktor hos försäkringstagaren i dennes riskhantering, som med tydligare försäkringsvillkor skulle undvikas.

5.3 Flerledsexemplet

I detta exempel är det väsentliga att belysa hur de olika regelverken kan påverka varandra i en avtalskedja, varför detaljer kring produkten och regelverkens gränsdragningar inte behandlas nämnvärt. Utgångspunkten i exemplet är att säljarens produkt har sålts vidare av köparen till tredje man. Tredje man lider på grund av fel i produkten såväl sakskada som ekonomisk följdskada.¹³⁷ Exemplet utgörs av tre delscenarion i vilka regelverken mellan avtalslänkarna varierar. Av pedagogiska skäl förklaras respektive delscenario med grafiska figurer och för att undvika förvirring benämns de inblandade parterna som A, B och C. Hur ansvarsfördelningen i respektive avtalslänk ser ut påvisas med hjälp av pilar, vars färg ska representera den avtalslänk de tillhör.

5.3.1 NL 09 i hela avtalskedjan

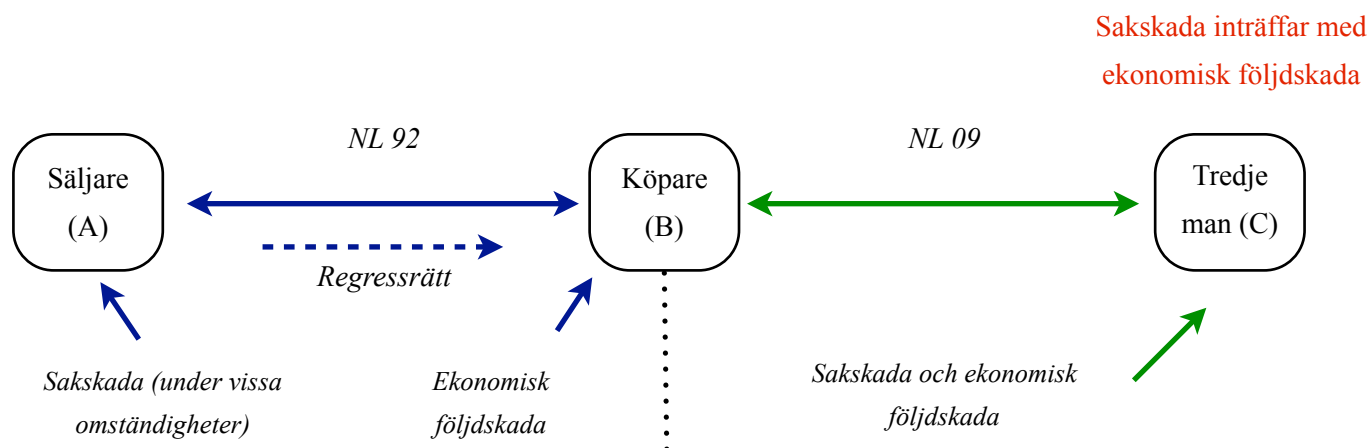
De blå pilarna i den första avtalslänken visar hur ansvarsfördelningen ser ut i avtalsförhållandet mellan A och B, medan de gröna pilarna i den andra avtalslänken visar hur ansvarsfördelningen ser ut mellan B och C. På utomobligatoriska grunder kan A åläggas skadeståndsansvar gentemot C. Eftersom skadan inträffar när produkten lämnat B:s besittning saknar A möjlighet att rikta regresskrav mot B enligt hold harmless-klausulen i punkt 35. Även i avtalsförhållandet mellan B och C aktualiseras besittningsfrågan i punkt 35, vilken föranleder att C bär ansvaret för skadan. Sammantaget kan konstateras att B i ovanstående scenario är fri från ansvar i båda avtalslänkarna.

¹³⁷ För redogörelsen rörande regelverkens bestämmelser, se avsnitt 3.2.

5.3.1.1 Mina synpunkter på scenariot

Eftersom B:s ansvar för den inträffade sakskadnan är uteslutet genom avtalsbestämmelser i båda avtalslänkarna, uppstår ingen regelmässig konflikt där bestämmelser i första avtalslänken skulle påverka B:s ansvarsfriskrivning i den senare avtalslänken. Detta faktum kan knappast förvåna någon eftersom scenariot bygger på att samma avtalsbestämmelser - det vill säga NL 09 - används konsekvent i hela avtalskedjan. Här kan man även visualisera en längre avtalskedja; varje avtalspart vars medkontrahent besitter produkten vid skadetillfället, kan vara säker på att gå fri från ansvar just med anledning av att samma avtalsbestämmelser tillämpas konsekvent i hela säljledet. Sådan förutsebarhet torde utgöra en betryggande faktor för såväl avtalsparterna som för dess försäkringsgivare. Sett ur B:s perspektiv bör ett konsekvent tillämpande av friskrivningen som NL 09 genererar innebära en riskminskning ur försäkringsrättsligt perspektiv, även om riskminskningen inte garanterar reducering av försäkringspremie.¹³⁸

5.3.2 NL 92 i första avtalslänken, NL 09 i andra avtalslänken

I detta scenario inverkar avtalsbestämmelserna i första avtalslänken på den ansvarsfriskrivning som avtalats mellan B och C. Anledningen är att NL 92, som redogjorts för ovan,¹³⁹ ger köparparten (B) ett mer långtgående ansvar. Situationen blir annorlunda beroende på om A:s produkt ingår i B:s produkt eller om A:s produkt är en slutprodukt. Det senare innebär att A skulle kunna bli ersättningsskyldig gentemot C för sakskadnan, men inte den ekonomiska följskadnan. I det förra fallet skulle A stå helt fri från ansvar eftersom situationen då faller inom ansvarsfriskrivningen i NL

¹³⁸ Jfr. avsnitt 4.3.2.

¹³⁹ Jfr. avsnitt 3.2.3.4.

92 punkt 36. I fall A skulle åläggas skadeståndsansvar gentemot C på utomobligatoriska grunder har A genom hold harmless-klausulen i NL 92 rätt att rikta regressanspråk mot B och därmed bli ersatt.

Beroende på omständigheterna rörande A:s produkt som nyss nämnts, kan således hold harmless-klausulen antingen endast omfatta den ekonomiska följdskadan eller omfatta både sakskadade och den ekonomiska följdskadan. Eftersom C i sin tur har åtagit sig att hålla B skadelös enligt NL 09 punkt 35, för skada som inträffar när produkten är i C:s besittning, uppstår en konflikt mellan de två hold harmless-klausulerna som ingår i respektive avtalslänk.

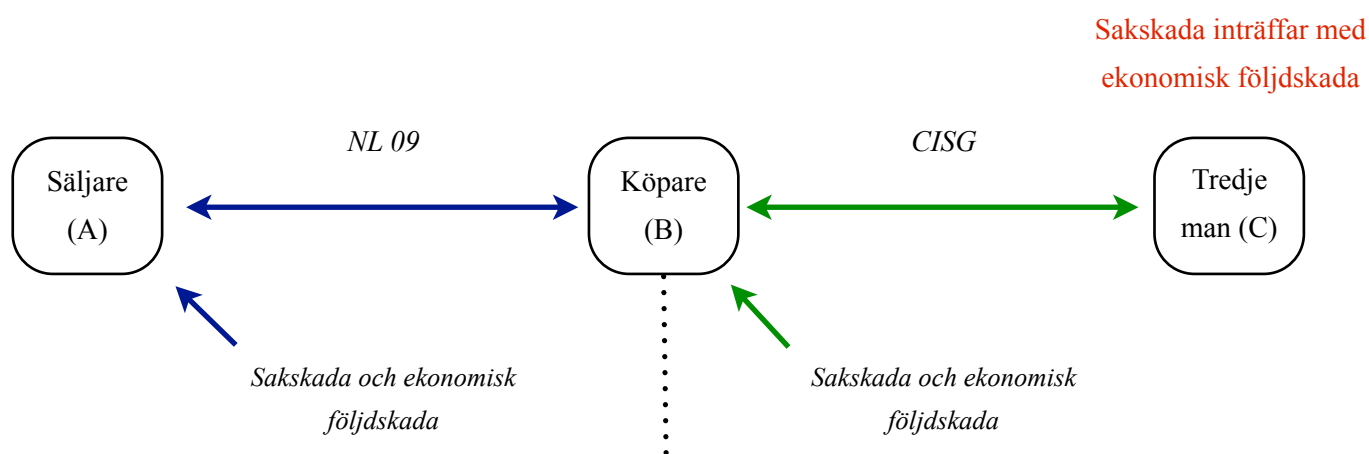
5.3.2.1 Mina synpunkter på scenariot

Genom att tillämpa bestämmelserna i NL 09, får parterna B och C anses vara överens om att sakskada som inträffar när C har besittning av produkten *inte* ska ersättas av B. Den ansvarsfriskrivningen kan emellertid påverkas negativt ur B:s synvinkel, på grund av hold harmless-klausulen i avtalslänken mellan A och B. Detta under förutsättning att C på utomobligatoriska grunder riktar anspråk mot A. Med anledning av konflikten mellan ansvarsfriskrivningarna synes det vara problematiskt för två avtalsparter att rent faktiskt fördela ansvaret för eventuella skador utan att behöva väga vad befintliga avtal med tredje man stipulerar. Även om en avtalspart i ett avtalsförhållande är fri från ansvar för en viss risk, kan han i slutändan få bära ansvaret för samma risk, men på grund av ett annat avtalsförhållande. Man kan emellertid fråga sig om C överhuvudtaget kan rikta utomobligatoriska krav mot A utan att bryta mot sitt åtagande gentemot B. Hold harmless-klausulerna i avtalskedjan hindrar inte C de facto att tilldömas skadestånd från A, däremot kan de teoretiskt sett leda till att C tvingas återbetala det tilldömda skadestånd till B. En sådan kedja av regresser är problematisk, dels för att skadehanteringen blir ineffektiv, dels för att den skadelidande partens möjlighet att bli ersatt för annans försummelse begränsas kraftigt. En bestämmelse vars uttalade syfte är att förhindra sådan ineffektiv skadehantering är den i punkt 35 sista stycket; parternas förpliktelse mot att infinna sig i samma mål som behandlar skada orsakad av den sålda produkten, vilket ger följden att avgörandet gentemot tredje man ska gälla för både säljaren och köparen. Bestämmelsen kan dock knappast inverka på B:s regressmöjlighet gentemot C, eftersom det inomobligatoriska regressanspråket är en annan rättslig fråga jämfört med det utomobligatoriska ersättningsanspråket från A.

Med anledning av de danska försäkringsbolagens ovilja att försäkra NL-bestämmelsernas senare upplagor, borde rimligtvis ovanstående scenario kunna uppstå i avtalskedjor där danska företag

ingår. I scenariot ovan skulle antagande kunna göras att A har sin verksamhet i Danmark, B har sin i Sverige och C är verksam i Finland. Konflikten mellan NL 92 och NL 09 föranleder att det svenska företaget hamnar i en utsatt situation. Situationen skulle teoretiskt sett kunna undvikas genom att B i stället köper varor från handelspartner som tillämpar NL 09, men i fall eftertraktad kompetens eller kvalitet inte finns utanför Danmark har B inte så mycket till val än att acceptera utformningen på avtalskedjan ovan. Scenariot med olika NL-versioner är sålunda inte helt enkel att undvika inom den nordiska handeln.

5.3.3 NL 09 i första avtalslänken, CISG i andra avtalslänken

I detta scenario föreligger skillnader beträffande ansvarsfördelningen mellan avtalslänkarnas olika regelverk, vilket pilarna ovan indikerar. Den första avtalslänken regleras enligt NL 09, vars bestämmelser medför att A inte har någon regressrätt genom hold harmless-klausulen i punkt 35 gentemot B. För att skadeståndsskyldighet ska kunna åläggas A krävs utomobligatoriska grunder, vilket i svensk rätt innebär försummelse enligt SkL. Till skillnad från föregående scenarion har C i detta fall två möjliga vägar att gå för att bli ersatt för sin sakskada och ekonomiska följdskada; dels det utomobligatoriska skadeståndsanspråket som kan riktas mot A, dels inomobligatoriska anspråket som kan riktas mot B. För att kunna nå framgång med sitt anspråk mot B, behöver C enligt CISG:s bestämmelser bevisa att kontraktsbrott föreligger på B:s sida (varans felaktighet) samt att förlusten som uppstått varit förutsebar för B.¹⁴⁰ Vidare uppställer CISG inget krav på att försummelse måste påvisas.

¹⁴⁰ Beträffande förutsebarhetsrekvisitet, se avsnitt 3.2.2.

5.3.3.1 Mina synpunkter på scenariot

Scenariot kan tänkas uppstå i fall A och B har verksamheter inom Sveriges gränser och C är verksam i exempelvis Tyskland. I en sådan avtalskedja är det inte troligt att tillämpa NL 09 genomgående, eftersom dess bestämmelser är avsedda för handel inom och mellan de nordiska länderna. Till skillnad från scenariot i avsnitt 5.3.2 står regelverken i detta scenario inte i direkt konflikt med varandra, däremot kan C:s val av rättslig grund medföra att ansvaret för dennes skada bärs av olika parter. Sett till bevisbördan har C rimligtvis bättre möjligheter till skadestånd om ersättningsanspråket riktas mot B jämfört med om ett utomobligatoriskt anspråk skulle riktas mot A. I det senare fallet krävs att C bevisar försummelse hos en part som befinner sig två steg bakåt i avtalskedjan, utan direkt koppling till C. Sådan bevisning torde vara betydligt svårare än att uppfylla förutsebarhetsrequisitet i art. 74, som enligt doktrin utgör föremål för en relativt fri och flexibel tolkning.¹⁴¹ Sammantaget kan sägas att avtalskedjans utformning är till fördel för A, som med stor sannolikhet kan slippa ersättningsanspråk från C, eftersom denne har bättre möjligheter till ersättning från B. Fråga kan dock lyftas, givet att B åläggs skadeståndsansvar gentemot C, om det för B föreligger någon rättslig grund för regress gentemot A. Ansvarsfördelningen i NL 09 pekar som bekant på A i den första avtalslänken. Frågan är vansklig att besvara av två huvudsakliga skäl. För det första ger hold harmless-klausulen i punkt 35 endast uttryck för den motsatta situationen, det vill säga när säljaren åläggs skadeståndsansvar gentemot tredje man. Det förefaller högst tveksamt om ett motsatsslut av hold harmless-klausulen kan göras, eftersom ansvaret för tredjemansskada inte alls behandlas uttryckligen i punkt 35. För det andra ger den främsta tolkningshjälp som finns till NL 09 - branschorganisationernas egna kommentar - inga tydliga besked beträffande tredjemansskada; utgångspunkten är att säljaren ska bära ansvaret, men det är ”inte en helt entydigt fördelning”. Sålunda synes det krävas en tämligen flexibel tolkning av NL 09, för att B ska kunna åberopa regressrätt gentemot A.

¹⁴¹ Jfr. 3.2.2.

6. Analys

6.1 Inledning

I detta kapitel ges utrymme för mina egna reflektioner och slutsatser beträffande vad som hittills har behandlats i arbetet. Av pedagogiska skäl har analysens struktur en kronologi som bygger på tidigare kapitel. Mina reflektioner beträffande Svarvexemplet och Flerledsexemplet har redan redogjorts för i kapitel 5. Här behandlas regelverkens utformning på ett djupare plan och vilka gränsdragningar som är av störst betydelse vid såväl fördelning av skadeståndsansvar som vid försäkringsbolagens skadereglering. Kapitlet kommer att avslutas med ett konkluderande avsnitt där problemformuleringen i avsnitt 1.2 behandlas.

6.2 Skadebegreppen i försäkringsvillkoren

Begreppen ”ekonomisk följdskada” och ”indirekt skada” används över huvud taget inte i försäkringsvillkoren som studerats i denna framställning. Som framgår av tidigare avsnitt skyddar ansvarsförsäkringen säljaren mot skadeståndsansvar för sakskada eller förmögenhetsskada som är en följd av ersättningsbar sakskada. Försäkringsvillkoren utelämnar dock vad som mer exakt ska anses falla inom ramarna i begreppen ”sakskada” och ”förmögenhetsskada”. Sakskadebegreppet, som är svårdefinierat i fall den sålda produkten ingår i köparens produkt (ingrediensskada), torde kunna orsaka osäkerhet hos försäkringstagaren eftersom undantagen i försäkringsvillkoren uttryckligen utesluter ersättning för skada på den levererade produkten. Vidare kan det uppstå problem när försäkringsersättningen ska fastslås och den levererade produkten omöjlig kan avskiljas från köparens produkt. Hur *nära* samband en förmögenhetsskada måste ha med sakskadan för att vara ersättningsbar anges heller inte i försäkringsvillkoren. Om en sakskada uppstår i tidigare eller senare säljled kan den ur en annan synvinkel betraktas som en förmögenhetsskada, det vill säga när det är fråga om en transporterad sakskada. Som konstaterats tidigare nekar försäkringsbolagen inte ersättning vid transporterade sakskador, men likväl är det teoretiskt möjligt med tanke på hur försäkringsvillkoren är utformade. Beroende på vilket regelverk som avgör skadeståndsbedömningen kan olika tolkningsmodeller beträffande sambandet mellan sakskadan appliceras. Enligt SkL gäller principen om adekvat kausalitet medan reglerna i CISG huvudsakligen fokuserar på vad som kan anses vara förutsebart för den kontraktsbrytande parten. Utfallet

beträffande skadeståndets storlek varierar rimligtvis beroende på vilken av de nyss nämnda tolkningsmodellerna som används, vilket skulle kunna utgöra en osäkerhetsfaktor hos försäkringsbolagen. Trots detta saknas det i ansvarsförsäkringens villkor något klagörande beträffande sambandet mellan följdskada och ersättningsbar sakskada. Det står klart att ansvarsförsäkringen täcker skadeståndsansvar som följer av nationell rätt eller av försäkringsbolaget godkända standardavtal, varför det ligger nära till hands att dra slutsatsen att de gränsdragningar som gäller för det regelverk som skadeståndet grundas på, också formar försäkringsersättningen.

6.3 Regelverkens utformning

6.3.1 NL-bestämmelserna

6.3.1.1 *Besittningens betydelse i NL 09 punkt 35*

Vem som har produktens i sin besittning är den avgörande faktorn i fråga om säljaren ska bära ansvar för sakskada. Bestämmelsen i punkt 35 har motiverats med att säljaren inte ska ansvara för skador som uppstår vid tidpunkt där köparen har bättre möjligheter att kontrollera och begränsa en eventuell skada.¹⁴² Motiveringen är på många sätt fullt rimlig men den ger upphov till ifrågasättande under vissa omständigheter. När besittningen övergår till tredje man gäller inte säljarens totala ansvarsfriskrivning i punkt 35 och vid eventuell skada som produkten orsakar går ansvaret över på säljarsidan. Den ansvarsövergången är svår att stödja på samma motivering som nyss nämnts, det vill säga att säljaren skulle ha bättre möjligheter än köparen att kontrollera och begränsa skador som kan uppstå när tredje man besitter produkten. Å andra sidan, om ansvaret för eventuell skada skulle ligga kvar på köparen när produkten lämnat dennes besittning skulle ansvarsfriskrivningen likna den som finns i NL 92, vilken inte renderar någon optimal balans mellan parterna.¹⁴³

6.3.1.2 *Integreringens betydelse i NL 01 punkt 35*

NL 01 har utöver besittningrekvisitet en ansvarsfriskrivning till förmån för säljaren som bygger på produktens integration i slutprodukt. Sådan bedömning är endast nödvändig om produkten lämnat köparens besittning.¹⁴⁴ Enligt min mening förefaller det rimligt att använda sig av en sådan

¹⁴² Jfr. avsnitt 3.2.3.3.

¹⁴³ Jfr. avsnitt 6.3.1.3.

¹⁴⁴ Jfr. avsnitt 3.2.3.4.

bedömning, som fokuserar på sättet den sålda produkten ingår i köparens slutprodukt när denna orsakar skada hos tredje man. I en jämförelse framstår motsvarande bestämmelser i NL 09 något vaga och svårtydda i fall då produkten lämnat köparen. Författarna till NL 09 har uttryckt en vilja att förenkla produktansvarsregeln genom den senaste upplagan av NL-bestämmelser, när bestämmelsen om integrering togs bort. Å ena sidan kan man fråga sig om den avsedda förenklingen i stället skapat en diffus zon i fall där säljarens produkt ingår i köparens produkt och orsakar skada i senare säljled. Å andra sidan finns det inget som talar för att en ”integreringsbedömning” kan genomföras helt utan gränsdragningsproblematik. Sammantaget vill jag framhålla att en bedömning rörande integrering i köparens slutprodukt, likt den som anges i kommentaren till NL 01, i vart fall ger en fingervisning om när ansvaret för tredjemansskada ligger hos köparen. Sådan fingervisning synes saknas i NL 09, där ansvarsfördelningen vid tredjemansskada lämnas förhållandevis öppen. I fall ”integreringsbedömningen” faktiskt kan utföras utan större tveksamheter (vilket rimligtvis sker nu och då), skulle NL 01 erbjuda en tydligare och mer förutsebar ansvarsfördelning än den mer öppna ordalydelsen i NL 09.

6.3.1.3 Säljarens omfattande ansvarsbefrielse i NL 92 punkt 36

Ansvarsfriskrivning i NL 92 punkt 36 är, som nämnts i tidigare avsnitt,¹⁴⁵ betydligt mer långtgående till förmån för säljaren. I praktiken innebär bestämmelserna att säljarens ansvar för sakskada orsakad av produkten är närmast obefintligt i fall produkten ingår i köparens produkt. För att säljaren ska bära ansvaret för sådan skada krävs grov vårdslöshet eller uppsåt, vilket på avtalsrättsliga grunder ändå inte är möjligt att friskriva från avtalspart. I fall säljarens produkt *inte* ingår i köparens och orsakar skada hos tredje man, blir ansvarsfördelningen annorlunda. En sådan situation behandlas i och för sig inte uttryckligen av punkt 36, men eftersom ansvarsfriskrivningen i viss mån definierar säljarens ansvar bör den i vart fall inte utgöra något hinder mot att säljaren åläggs ansvar för tredjemansskadan. Om säljarens verksamhet bygger på tillverkning av komponenter, vilka är avsedda att ingå i köparens produkter, har säljaren sålunda en betryggande ställning enligt NL 92.

Om tanken bakom ansvarsfriskrivningen vore att skydda säljare av komponenter från anspråk i senare säljled, bör man fråga sig om det kan anses stå i paritet med det riskpåslag ett sådant upplägg innebär för köparen. En av avtalskedjorna i Flerledsexemplet ovan¹⁴⁶ påvisade den utsatta ställning

¹⁴⁵ Jfr. avsnitt 3.2.3.3.

¹⁴⁶ Jfr. avsnitt 5.3.2.

köparen kan tvingas inta i fall hold harmless-klausulen i NL 92 punkt 36 aktiveras och köparen inte tillämpar NL 92 i nästa säljled. Risken är av det slag som normalt täcks av köparens ansvarsförsäkring, dock är det ansvar som följer av NL 92 betydligt mer omfattande vid en jämförelse med vad som följer av NL 09. En sådan riskökning skulle av försäkringsbolaget kunna bedömas fordra premietillägg, i synnerhet om det för köparen hör till ovanligheten att NL 92 reglerar köpavtalen med dess medkontrahenter.

6.3.2 CISG - förutsebarhetsrekvisitet

I CISG ingår inga specifika gränsdragningar likt de som återfinns i NL 09 och KöpL. Således spelar produktens eventuella dominans i köparens slutprodukt ingen direkt avgörande roll om köpavtalet regleras enligt CISG:s bestämmelser. Inte heller fördelas skadeståndsansvaret baserat på vem som besitter produkten vid skadetillfället. I stället lämnas all gränsdragning till vad som kallats förutsebarhetsformeln i art. 74.¹⁴⁷ Vid tillämpning av förutsebarhetsformeln synes köparen vara i en förhållandevis fördelaktig sits, så länge den köpta produkten inte används på sätt som säljaren omöjligens kunde förutse. Här kan ifrågasättas hur stor kunskap en säljare rimligtvis kan tänkas ha beträffande köparens verksamhet och dess relationer med tredje man. Inom stora tillverkningsindustrier torde skraddarsydda beställningar enligt köparens unika önskemål vara vanligt förekommande, vilket mer eller mindre förutsätter att säljaren vet till vad och på vilket sätt köparen avser använda produkten. I ett sådant förhållande bör det för säljaren vara förutsebart med såväl fysiska skador på dess faciliteter som ekonomiska följdskador genom anspråk från tredje man. Här åsyftar jag karaktären av skadorna som kan tänkas uppstå på grund av felaktig produkt. Desto svårare borde det vara för säljaren att förutse den ekonomiska omfattningen av en eventuell skada, i synnerhet om köparen blir ersättningsskyldig gentemot tredje man. Men att säljaren ska kunna förutse både skadetyper och den ekonomiska omfattningen av skadan verkar enligt Herre inte vara en förutsättning för skadeståndsskyldighet. Att *helt* utelämna den ekonomiska omfattningen av skadan i förutsebarhetsprincipen vore emellertid orimligt. Det kan skilja mycket mellan två skadestånd, även om de skulle grundas på skada av samma karaktär. Givet att säljarens enda möjlighet att befrias från skadeståndsansvar är att påvisa att skadans *karaktär* var oförutsebar, utgör troligen de rättsliga följderna av art. 74 en osäkerhetsfaktor för säljaren. En tillverkare av maskinkomponenter kan, efter produkten sålts till köparen, teoretiskt sett orsaka skada flera steg senare i avtalskedjan och omfattningen på köparens skadeståndsanspråk kan variera därefter. Det förefaller därför rimligt att till viss mån väga in säljarens insikt beträffande storleken på eventuella

¹⁴⁷ Jfr. avsnitt 3.2.2.

skadestånd som kan uppstå senare i säljled. I doktrin framhävs att köparens ersättning till tredje man är en ersättningsgill skada enligt art. 74,¹⁴⁸ men några närmare diskussioner beträffande hur ”lättförutsebar” dess omfattning ska vara ges inte.

6.4 Försäkringsgivarens inställning till ekonomisk följdskada

6.4.1 Krav på ett konsekvent tillämpande av ansvarsfriskrivningar?

Med anledning av den friskrivningsmöjlighet en säljare har, kan det ifrågasättas om dennes försäkringsbolag över huvud taget bör acceptera leveransbestämmelser som kan föranleda skadeståndsansvar för ekonomiska följdskador. Utan försäkringsskydd skulle försäkringstagaren konsekvent behöva friskriva från ekonomiska följdskador gentemot sina köpare. Nästa fråga man bör ställa sig är om en sådan lösning skulle vara hållbar i praktiken. Friskrivningsklausuler hindrar naturligtvis inte ekonomiska följdskador från att uppstå, vilket teoretiskt sett innebär att en skadelidande köpare likväl kommer att förekomma någonstans i en avtalskedja och vara i behov av ersättning. Den skadelidande kommer att söka ersättning från sin medkontrahent (säljaren) eller från någon längre bakåt i avtalskedjan. Med utgångspunkten att friskrivningsklausuler om ekonomiska följdskador tillämpas konsekvent genom hela avtalskedjan är det givetvis uteslutet att den skadelidande med framgång kan söka ersättning från sin medkontrahent. Det som då återstår är skadeståndsanspråk grundat på utomobligatoriska skadeståndsbestämmelser. Eftersom avtalslänken mellan säljaren och köparen endast reglerar ett inomobligatoriskt förhållande, kan det inte påverka hur det utomobligatoriska ansvaret ser ut gentemot skadelidande tredje man. För att säljaren ska kunna vara säker på att inte behöva ersätta ekonomiska följdskador, krävs en hold harmless-klausul gentemot köparen. Utformningen av hold harmless-klausulen i punkt 36 i NL 92 är en bra jämförelse. För att generera regressrätt krävs att utomobligatoriskt skadestånd faktiskt har ådömts säljaren, vilket gör att hold harmless-klausulen inte kan missbrukas genom att lättvindigt betala skadeståndsanspråk till tredje man. Frågan är om samtliga parter kan undvika ersättningskyldighet genom regresskrav (grundade på hold harmless-klausuler), även i fall tredje man på utomobligatoriska grunder vinner ersättningsrätt? Frågan behandlas på ett mer illustrativt sätt i avsnitt 5.3.2 och är på grund av dess teoretiska karaktär något svårbesvarad. Effekten synes bli, som påvisats i Flerledsexemplet, att ansvarsfriskrivningen i ena avtalslänken indirekt kan slås ut av ansvarsfriskrivningen i andra avtalslänken. Sammantaget kan konstateras att balansen i avtalskedjan kan rubbas på två olika sätt om säljarparten genomgående friskriver sig från ekonomiska

¹⁴⁸ Jfr. avsnitt 3.2.2.

följdsador. Antingen kan en ansvarsfriskrivning i ena avtalslänken de facto slås ut av en ansvarsfriskrivning i tidigare avtalslänk, eller så förhindras denna företeelse med hjälp av hold harmless-klausul men med följden att skadelidande part i slutändan får återbetala ersättning som erhållits på utomobligatoriska grunder. Om försäkringsgivaren beslutar att helt utesluta ersättning för ekonomiska följskador skulle en naturlig följd bli att försäkringstagaren tvingas friskriva sig från ansvar på sättet som ovan beskrivits, vilket knappast kan anses vara en lösning som utgör effektiv skadehantering.

6.4.1.1 Krav på ett konsekvent tillämpande av NL-bestämmelserna?

Med utgångspunkten att ett genomgående uteslutande av ansvar för ekonomiska följskador i ansvarsförsäkringen är olämplig lösning, kan fråga lyftas om försäkringsgivaren i vart fall kan ålägga sina försäkringstagare en skyldighet att konsekvent tillämpa NL-bestämmelserna i sin verksamhet för att kunna erhålla försäkringsskydd. Säljarens ansvar som följer av exempelvis NL 09 är som bekant mycket begränsat beträffande sakskada som kan uppstå hos köparen, till skillnad från den dispositiva rätten. Utformningen av If Norges ansvarsförsäkring ger till synes uttryck för en skyldighet hos försäkringstagaren att tillämpa NL, under förutsättning att det är vedertaget inom den bransch denne befinner sig i.¹⁴⁹ Huruvida norska försäkringsbolag i praktiken nekar försäkringsskydd om försäkringstagarens underlåter att tillämpa standardavtal får jag låta vara osagt, men ordalydelsen i försäkringsvillkoren torde i vart fall ge försäkringsbolaget en teoretisk möjlighet till sådant nekande. Eftersom ett uttalat motiv till NL-bestämmelsernas utformande är att skapa balans mellan avtalsparterna beträffande ansvarsfördelning, bör det rimligtvis vara eftersträvansvärt för såväl avtalsparterna som dess försäkringsgivare att standardavtalet i så stor utsträckning som möjligt används. Det finns emellertid flera omständigheter som i det enskilda fallet kan medföra att NL-bestämmelserna inte blir en del av köpavtalet, trots att sådan avsikt funnits.¹⁵⁰ Detta innebär att en klausul som uttryckligen stadgar att NL-bestämmelserna ska tillämpas av försäkringstagaren, därmed också ställer krav på dennes juridiska risk management-verksamhet. I fall försäkringstagaren inte förmår säkerställa att NL-bestämmelserna blir en del av dennes avtal med medkontrahent, regleras köpförhållandet i stället av dispositiv rätt. I de fall vardera avtalspart åberopar leveransbestämmelser som skiljer sig från den andres uppstår en ”battles of form”-situation, för vilken doktrin inte erbjuder någon enkel lösning.¹⁵¹ Som påpekats av

¹⁴⁹ Jfr. avsnitt 4.2.4.

¹⁵⁰ Jfr. avsnitt 3.3.3.

¹⁵¹ Jfr. avsnitt 3.3.3.1.

författarna till NL, råder det stor osäkerhet rörande vilka leveransbestämmelser som ska tillämpas vid ”battles of form”, även om tidpunkten för återopandet har framhållits som en viktig faktor. Däremot fastslås av samma författare att den problematiska situationen med enkla medel kan undvikas, nämligen genom att NL-bestämmelserna hänvisas till och biläggs i köpavtalet. Det är således ingen orimlig börda för försäkringstagaren att se till att NL-bestämmelserna på ett juridiskt hållbart sätt blir en del av köpavtalen den försäkrade ingår. Med detta sagt framstår den norska försäkringslösningen med krav på att tillämpa NL-bestämmelserna som rimlig och inte oskäligt betungande för den försäkrade.

6.4.2 Danska försäkringsbolagens uteslutande av NL 01/09

Ur flera aspekter går det att belysa det bekymmersamma i att de danska försäkringsbolagen generellt sett inte accepterar de senare versionerna av NL, vilket i sin tur medför att bestämmelserna knappast används mer än undantagsvis i landet. För det *första* bör harmoniseringen av den nordiska teknikindustrin bli lidande när säljare med säte i Danmark hindras från att bruka den senaste branschstandarderna. Det borde kunna orsaka konflikter beträffande val av regelverk, om säljaren är i Danmark och köparen i exempelvis Sverige. För köparen innebär som bekant NL 92:s bestämmelser ett väsentlig försämring beträffande ansvarsfördelningen vid tredjemansskada, vilket gör att köpavtalet är förenat med avsevärt större ekonomiska risker än om NL 09 skulle tillämpas. Köparen vill troligtvis i ett sådant läge att priset justeras på så sätt att det återspeglar dennes ökade risk. För att ta resonemanget något längre: om två säljare som erbjuder identiska produkter men tillämpar olika NL-bestämmelser (den ena NL 92 och den andra NL 09) torde säljaren vars produkt säljs genom NL 09 framstå som betydligt mer attraktiv på marknaden. Enligt min åsikt är det ur denna synvinkel tveksamt om danska säljare kan konkurrera på samma villkor som sina konkurrenter i övriga Norden.

För det *andra* kan uteslutandet av NL 01/09 ifrågasättas ur en försäkringsrättslig aspekt. Danska ansvarsförsäkringar täcker enligt grundläggande villkor ekonomisk följdskada under förutsättning att de kan hänföras till en ersättningsbar sakskada. Enligt bestämmelserna i NL 92 begränsas emellertid säljarens ansvar från att inte alls omfatta ekonomiska följdskador,¹⁵² vilket innebär att den försäkringsmöjlighet som enligt ansvarsförsäkringens grundskydd *kan* erbjudas till säljare inom teknikindustrier i praktiken inte utnyttjas på grund av tillämpningen av NL 92. Ur denna aspekt är det särskilt svårt att begripa försäkringsbolagens förhållningssätt till standardbestämmelserna.

¹⁵² Jfr avsnitt 3.2.3.4.

För det *tredje* kan NL 92:s bestämmelser ifrågasättas, sett till dess avtalsrättsliga skälighet. Ulfbeck lyfte frågan med anledning av NL 01:s bestämmelser, som kan ge köparen ansvaret trots att produkten lämnat dennes besittning.¹⁵³ Ulfbeck synes rikta kritik mot att köparens ansvar enligt NL 01 punkt 35 sträcker sig längre än vad som kan anses skäligt enligt AFTL § 36. Vad som är anmärkningsvärt är att Ulfbeck i sin diskussion utelämnar det faktum att det i Danmark vedertagna NL 92 genererar ett *ännu mer* omfattande ansvar för köparen.¹⁵⁴ Som nämnts ovan i avsnitt 3.3.3.2 utgör det faktum att NL-bestämmelserna är ett standardavtal, inget hinder mot skälighetsprövning av dess klausuler genomförs.

För det *fjärde* kan förekomsten av NL 92 i en avtalskedja ha negativ inverkan på ansvarsfriskrivningar som avtalats i senare avtalslänk, vilket har redogjorts mer utförligt med hjälp av Flerledsexemplet ovan.¹⁵⁵

6.5 Problematiske segment i avtalskedjor innehållandes NL-bestämmelser

6.5.1 Avtalsparterna

Som framgått av Flerledsexemplet i avsnitt 5.3 kan problematiska situationer uppstå i avtalskedjor där det bland inblandande parter finns en inkonsekvens beträffande val av regelverk. För det första kan avsedda leveransbestämmelser utebli på grund av att de inte infogats på ett riktigt sätt i köpavtalet. För det andra kan hold harmless-klausuler i en avtalslänk indirekt inverka på överenskommelse om ansvarsfriskrivning i en annan avtalslänk. Ett sådant klimat kan medföra att den skadelidande parten hindras från att bli ersatt för den skada han lidit. Sett till handeln inom Norden, vore den optimala lösningen att avtalsparterna konsekvent tillämpade NL 09, vars bestämmelser skulle fördela ansvaret mellan köpare och säljare på samma sätt genom hela avtalskedjan. Med anledning av de danska försäkringsbolagens ovilja att försäkra det ansvar som följer av NL 09, är det i en avtalskedja som involverar danska företag knappast troligt att NL 09 tillämpas genomgående. Av naturliga skäl kan en part inte påverka vilka regelverk som tillämpas i avtalslänkar denne inte är del av. Däremot är det möjligt att vid ett köpavtal ingående, se över om det finns bestämmelser i tidigare säljled som kan ha negativ inverkan på det avtal som ska tecknas.

¹⁵³ Jfr. avsnitt 4.1.2.

¹⁵⁴ Ulfbecks verk publicerades 2004, det vill säga inte särskilt nära inpå utgivelsen av NL 01. Vid den tidpunkten användes rimligen NL 01 i stor utsträckning i övriga Norden.

¹⁵⁵ Jfr. avsnitt 5.3.

Det handlar om juridisk risk management-verksamhet där eventuella legala hinder för ansvarsfriskrivning identifieras och bearbetas genom att avtalet med motparten ses över ytterligare. På samma sätt som det kvalitetsinriktade risk management-arbetet kan bli del av samarbeten mellan underleverantörer och huvudleverantörer,¹⁵⁶ torde den juridiskt inriktade risk management-verksamheten kunna ske i samspel mellan avtalsparterna. Eventuella legala hinder för ansvarsfriskrivningar skulle ses över gemensamt, genom att respektive part är öppen med dess förhållande med tredje man och vilka regelverk som tillämpas däri. Ett sådant upplägg skulle kräva en högre grad av transparens, vilket kan ifrågasättas ur ett affärsstrategiskt perspektiv, men möjligtvis minska risken för oväntade konflikter mellan avtalslänkar. Vidare kan en sådan verksamhet vara försäkringsrättsligt förmånlig, i fall företaget inte lyckats presentera kalkylerbart underlag till sin försäkringsgivares riskbedömning.¹⁵⁷

6.5.2 NL-bestämmelserna

Att bestämmelserna i varken NL 01 eller NL 09 tillämpas i Danmark kan föranleda regelmässiga konflikter i avtalskedjor har redan konstaterats. Det är emellertid svårt att spekulera i *varför* det danska förhållningssättet ser ut som det gör. Vid en jämförelse mellan NL 92 och de senare NL-versionerna visar sig stora skillnader beträffande säljarens ansvar för skada som den sålda produkten orsakar på tredje mans egendom, i synnerhet om säljaren levererar komponenter som ingår i köparens produkt. Den mest relevanta skillnaden för denna framställning är den i NL 92 uttryckliga friskrivningen från ansvar för ekonomiska följdskador, vilken inte återfinns i de senare upplagorna av NL. Den mycket omfattande ansvarsfriskrivningen ger som naturlig följd en stor förutsebarhet beträffande ansvarsfördelningen, vilket rimligtvis är eftersträvt för försäkringsgivarna i Danmark. Vid en kritisk granskning av bestämmelserna i NL 09 och vilken grad av förutsebarhet de erbjuder kan följande konstateras. När skada inträffar hos köparparten hålls säljaren på ett tydligt sätt fri från ansvar, med stöd av hold harmless-klausulen. Desto mer oklar är ansvarsfördelningen i NL 09:s bestämmelser beträffande sakskada som sker när produkten lämnat köparens besittning. Även om kommentaren till NL 09 indikerar att ansvaret ska falla på säljaren, förblir det ovisst om den ansvarsfördelningen kan tolkas som en friskrivning för köparen förstärkt med en regressrätt i fall tredjemansersättning ådömts ("omvänd hold harmless-klausul").¹⁵⁸ Med detta sagt är det inte helt enkelt att fastslå hur mycket större säljaransvaret enligt NL 09 faktiskt blir

¹⁵⁶ Jfr. avsnitt 3.3.1.

¹⁵⁷ Jfr. avsnitt 3.3.2.

¹⁵⁸ Jfr. avsnitt 5.3.3.1, där situationen diskuteras utifrån ett scenario där en avtalskedja innehåller NL 09 i första avtalslänken och CISG i andra.

jämfört med vad som följer av bestämmelserna i NL 92. Om dessa något oklara punkter beträffande ansvarsfördelningen skulle klaras ut, kan det möjligtvis öka de danska försäkringsbolagens benägenhet att försäkra ansvaret som följer av NL 09.

6.5.3 Ansvarsförsäkringen

Vid sidan av den problematik som grundas i de danska försäkringsbolagens uteslutande av NL 09 ska här ges utrymme för ansvarsförsäkringens uteslutande (med vissa undantag) av rena förmögenhetsskador. Ansvarsförsäkringen i dess grundform täcker endast skadeståndsansvar som den försäkrade ådrar sig på grund av sakskada. Om sådant skadeståndsansvar omfattar ekonomiska följskador täcks även dessa, under förutsättning att följskadorna kan hänföras till sakskadan. Ekonomiska följskador kan emellertid även uppstå ur skadeståndsansvar som har sin grund i rena förmögenhetsskador, således i situationer där sakskada aldrig uppstår (sådan situation exemplifieras i scenario *RF2*, se avsnitt 5.2.1). Samtliga av regelverken som jämförts i Svarvexemplet kan ålägga säljaren ett ansvar för ekonomiska följskador utan att sakskada uppstår. Trots detta saknar säljaren möjlighet att genom sin ansvarsförsäkring skydda sig mot sådant skadeståndsansvar. Att rent affärsmässiga risker inte ska kunna täckas upp genom ansvarsförsäkring är en uttalad, grundläggande försäkringsprincip. Ser man emellertid till vad som framgår av försäkringsvillkoren synes gränsen för vad som är ersättningsbart dras vid vilken typ av skada som skadeståndsansvaret är hänförligt till, det vill säga sakskada eller ren förmögenhetsskada. Det går att ifrågasätta om en gränsdragning rörande skadetyper återspeglar vad som utgör en rent affärsmässig risk eller inte. Vid en jämförelse mellan scenario *RF2* och *SI* i avsnitt 5.2 ovan, är köparens installationsprocess den avgörande faktorn till att sakskada uppstår i det senare men inte det förra. Det är således svårt att argumentera för att den uteblivna försäkringsersättningen i scenario *RF2* beror på att situationen utgör en affärsrisk som inte bör ersättas. Mer troligt är att avsaknaden av sakskada utgör förklaring till varför ansvarsförsäkringen inte täcker säljarens skadeståndsansvar. Här bör återkopplas till en företeelse som Ullman belyst;¹⁵⁹ att försäkringsbara risker ingår i köpavtalets friskrivningar och att ej försäkringsbara risker ligger utanför ramarna för friskrivningarna. Med NL-bestämmelserna som utgångspunkt kan konstateras att säljaren i scenario *RF2* kan bära ansvar för ekonomiska följskador men inte erhålla försäkringsskydd ur sin ansvarsförsäkring, inte ens om tilläggförsäkring tecknats. Motsatsen gäller för scenario *SI*, där besittningsfrågan gör att säljaren är fri från skadeståndsansvar men som på grund av inträffad sakskada har möjlighet att erhålla försäkringsersättning. Med anledning av det nyss framförda är jag av uppfattningen att

¹⁵⁹ Jfr. avsnitt 4.3.2.

ansvarsförsäkringens utformning inte riktigt samspekar med skadeståndsansvaret som kan uppstå i köpförhållanden som behandlas i denna uppsats. Inte heller synes utformningen helt ligga i linje med principen om att affärsrisker som hör till den försäkrades verksamhet inte ska försäkras.

6.6 Konklusion

6.6.1 Inledning

Uppsatsen är utformad utifrån den huvudsakliga frågeställningen som angetts i avsnitt 1.2:

”Vilket skadeståndsansvar följer när ekonomisk följdskada uppstår i kommersiella köprättsliga förhållanden?”

För att kunna besvara frågeställningen på ett någorlunda träffsäkert sätt har den delats in i fyra delfrågor, vilka kommer behandlas på ett konkluderande sätt nedan i var sitt avsnitt.

6.6.2 Vilka viktiga skillnader föreligger mellan den dispositiva rätten och NL-bestämmelserna avseende ekonomisk följdskada?

Inledningsvis ska sägas att samtliga regelverk som förekommer i denna uppsats kan föranleda ett skadeståndsansvar för säljaren beträffande ekonomisk följdskada. Vad gäller svensk rätt kan ett köprättsligt skadeståndsansvar inbegripa ekonomisk följdskada, under förutsättning att den uppstår inom säljarens felansvar, vars definition ges i KöpL.¹⁶⁰ Skulle däremot den ekonomiska följdskadan grundas på en sakskada faller situationen utanför det rättsområde som KöpL är avsedd att täcka och rättslig grund för skadeståndstalan får i stället hämtas från de allmänna skadeståndsreglerna i SkL. Således kan sägas att skadetyper som den ekonomiska följdskadan härleds ifrån, spelar stor roll i svensk köprätt vid bedömning av vilket regelverk som föranleder skadeståndsansvaret. Med hänvisning till definitionerna i avsnitt 2.4; ansvar för ekonomiska följdskador av typen *RF1* och *RF2* kan grundas på KöpL:s bestämmelser, medan ansvar för ekonomiska följdskador av typen *S1* och *S2* kan grundas på SkL:s bestämmelser.

NL-bestämmelserna skiljer sig märkbart emellan de olika versionerna som behandlas i denna uppsats. Den största skillnaden får sägas vara den mycket långtgående ansvarsfriskrivningen som återfinns i NL 92, enligt vilken säljaren inte kan åläggas ansvar för ekonomisk följdskada om sakskada uppstår. Ingen av NL-versionerna innehåller hinder mot att säljaren åläggs skadeståndsansvar för ekonomisk följdskada grundat på dennes felansvar, utan att sakskada uppstår

¹⁶⁰ En ytterligare förutsättning för att skadeståndet ska omfatta ekonomisk följdskada (indirekt förlust i KöpL:s mening) är att säljarens försummelse kan påvisas, jfr. 40 § tredje stycket KöpL.

(det vill säga *RF1* och *RF2*). När det gäller de senare NL-versionerna (NL 01 och NL 09) kan säljaren även åläggas skadeståndsansvar för ekonomisk följdskada hänförlig till inträffad sakskada (jfr. scenario *S1* och *S2*). Avgörande faktor i sådana fall är vem som har besittning över den sålda produkten när sakskadan inträffar. I fall köparen besitter produkten är säljaren fri från ansvar för såväl sakskadan som den ekonomiska följdskadan.

Bestämmelserna i CISG har inga gränsdragningar likt de som nyss beskrivits. Ansvar för ekonomisk följdskada kan således följa av såväl grundläggande felansvaret som vid inträffad sakskada. Härvid har besittningsfrågan ingen betydelse; säljarens skadeståndsansvar påverkas inte av vem som besitter produkten vid sakskadans inträffande.

6.6.3 Hur kan olika regelverk i samma avtalskedja påverka varandra?

Eftersom två avtalsparter endast har möjligheten att reglera ansvarsfördelningen på ett inomobligatoriskt plan är det inte tänkbart att inverka på tredje mans möjlighet att söka ersättning på utomobligatoriska grunder. Detta får till följd att två parter överenskommelse rörande ansvarsfriskrivning kan påverkas av överenskommelse som ena parten har med tredje man. Med hänvisning till vad som sagts i Flerledsexemplet under avsnitt 5.3, synes den part som ingår i två avtalslänkar med olika regelverk vara den mest utsatta.

6.6.4 Hur ser försäkringsskyddet ut i de nordiska länderna beträffande ekonomisk följdskada?

Sammantaget kan sägas att de nordiska försäkringsbolagen har en liknande utformning av sina ansvarsförsäkringar, vad gäller täckning av ekonomisk följdskada. Grundförutsättningen för att följdskadan ska vara ersättningsbar är att den kan hänföras till en enligt villkoren i övrigt ersättningsbar sakskada. Ersättningsbedömningen påverkas inte av *vem* som drabbas av ifrågakvarande sakskadan eller *var* produkten befinner sig när sakskadan inträffar, däremot är skadetyper av betydelse. Ansvarsförsäkringen täcker i dess grundform inte ekonomiska följdskador som uppstår ur rena förmögenhetsskador (det vill säga *RF1* och *RF2*). Vad säljarens försäkringsskydd sålunda täcker är ekonomiska följdskador av typen *S1* och *S2*. Försäkringsskyddet är emellertid beroende av den rättsliga grund som skadeståndsskyldigheten uppstått ifrån.

En stor del av denna uppsats handlar om skadeståndsansvar som grundas på bestämmelserna i standardavtalet NL. Som påvisats i avsnitt 4.2 föreligger skillnader mellan de nordiska

försäkringsmodellerna beträffande hur ansvar genom standardavtal inkluderas i försäkringsskyddet. Enligt den svenska modellen täcker ansvarsförsäkringen skadeståndsansvar som grundas på ”allmänna bestämmelser som är utfärdade av branschorganisation inom den försäkrades verksamhetsområde”, vilket därmed inbegriper skadeståndsansvar grundat på NL-bestämmelserna. Den norska modellen inkluderar ansvar enligt NL-bestämmelserna på ett mer explicit sätt genom att ålägga den försäkrade en skyldighet att, utan modifiering som innebär större ansvar, tillämpa NL-bestämmelserna förutsatt att det är vedertaget i dennes bransch. De finska GLI-villkoren innehåller ingen uttrycklig bestämmelse om vare sig NL-bestämmelserna eller allmänna standardavtal i övrigt. Försäkringsgiven har emellertid en möjlighet att neka ersättning för skadeståndsansvar som grundas på bestämmelse som särskilt avtalats mellan den försäkrade och dennes motpart, vilket i teorin ger en möjlighet till uteslutning av försäkringsskydd för ansvar enligt NL 09 (likt de danska försäkringsbolagen).¹⁶¹ Slutligen har vi den danska försäkringsmodellen, vilken utesluter sådant ansvar som följer av bestämmelserna i NL 01 och NL 09. Uteslutandet sker med stöd av en bestämmelse i försäkringsvillkoren som anger att försäkringen inte täcker skadeståndsansvar som sträcker sig längre än vad som gäller enligt allmänna skadeståndsbestämmelser.¹⁶²

Den nordiska försäkringsbranschens skilda inställning till NL-bestämmelserna kan ge konsekvenser. För företag vars verksamhet innefattar avtal med en dansk underleverantör, kan följden bli att först i egenskap av köpare tvingas acceptera de ”säljarvänliga” NL 92, för att i nästa köpledd i egenskap av säljare tillämpa de mer ”köparvänliga” NL 09. En sådan obalans bör enligt min uppfattning undvikas i så stor utsträckning som möjligt, eftersom det knappast gynnar det affärsmässiga klimatet. Vidare finner jag den finska utformningen av försäkringsvillkoren något märkligt; om utgångspunkten är ett konsekvent tillämpande av friskrivningar (likt de gentemot köparen som följer av NL 09) är eftersträvansvärt i försäkringsbolagens ögon,¹⁶³ torde en i försäkringsvillkoren uttrycklig bestämmelse som inkluderar ansvar enligt standardavtal i vart fall inte minska användandet av NL 09 inom de tilltänkta marknaderna.

¹⁶¹ Mig veterligt används i Finland inte denna möjlighet till att utesluta NL 09, utan sådant ansvar försäkras på samma sätt som i Sverige och Norge.

¹⁶² Åtaganden som går utöver vad som gäller enligt allmänna skadeståndsregler kan emellertid täckas, förutsatt att åtagandet på förhand har godkänts. Sådant godkännande ges i regel av de danska försäkringsbolagen, för ansvar som följer av NL 92.

¹⁶³ Jfr. avsnitt 4.3.2.

6.6.5 Hur kan samspelet mellan skadeståndsansvar och försäkringsskydd förbättras?

För att undvika ineffektiv och kostsam skadehantering som kan förorsakas i avtalskedjor innehållandes olika regelverk bör avtalsparterna försöka säkerställa att eventuella legala konflikter mellan avtalslänkarna identifieras och i så stor utsträckning som möjligt bearbetas. Det handlar om att utveckla en medvetenhet om hur olika köpavtal inom verksamheten kan påverka varandra, i vissa fall till nackdel för företaget i fråga. Möjligheten till att ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk uppstår kan inte påverkas av ett avtal mellan köpare och säljare; det är endast möjligt att reglera hur utomobligatoriska anspråk inbördes ska kanaliseras mellan dem. Eftersom samtliga parter i en avtalskedja någon gång kan behöva inta rollen som skadelidande på grund av försummelse i tidigare led, bör det vara av intresse för samtliga att skadelidande part inte hindras från att bli ersatt på grund av flertalet regresser som möjliggjorts genom konflikter mellan avtalslänkar.¹⁶⁴

Vid beaktande av ansvarsförsäkringens utformning, läggs stor vikt vid skadetyper sakskada och säljarparten har endast begränsade möjligheter till ersättning vid skadeståndsskyldighet hänförlig till det köprättsliga felansvaret. Försäkringsskyddet som en ansvarsförsäkring erbjuder skulle kunna återspegla det faktiska säljaransvaret som följer av kontraktsförhållandet med köparparten på ett bättre sätt. I dagsläget synes den största försäkringsmässiga ”luckan” framträda i situationer likt scenario *RF2*¹⁶⁵ där säljaren saknar möjlighet att genom försäkringsskydd täcka skadeståndsansvar för ekonomisk följdskada. Här bör ett utvidgat försäkringsskydd kunna övervägas utan att för den delen riskera att försäkringstagarna utnyttjar ansvarsförsäkringen till irrationellt risktagande. Ett exempel på åtgärd som minskat beroendet av sakskadebegreppet är de danska försäkringsbolagens införande av formuleringen ”tab vedrørende ting”, vilket till viss del löste gränsdragningsproblem rörande ingrediensskador.¹⁶⁶ Skulle ett liknande ”utvidgande” begrepp kunna införas med avsikt att gälla för den försäkrades grundskydd?

En annan problematisk aspekt rörande fixeringen av skadebegrepp är att nödvändiga gränsdragningar inte alltid är lätta att genomföra. En ekonomisk följdskada kan som tidigare påpekats drabba ett rättssubjekt medan den ursprungliga sakskadan som gett upphov till följdskadan drabbar ett annat rättssubjekt. En sådan situation medför att sambandet mellan den ekonomiska

¹⁶⁴ Jfr. avsnitt 5.3.2.1, angående risken hos den skadelidande parten om att tvingas återbetala erhållet skadestånd.

¹⁶⁵ Jfr. 5.2.1.

¹⁶⁶ Jfr. avsnitt 4.2.2.

följdskadan och sakskadan är något utsuddat jämfört med en situation där båda skadetyperna drabbar samma rättssubjekt.¹⁶⁷ Som ansvarsförsäkringens är utformad i dagsläget ges inga direkta indikationer på *hur nära* sambandet måste vara mellan den ekonomiska följdskadan och sakskadan den uppstått ur, vilket skulle vara behjälpligt i svåra gränsfall. Ett annat exempel som här bör nämnas är de så kallade transporterade sakskadorna, vilka försäkringsbolagen teoretiskt sett skulle kunna neka ersättning för men i praktiken aldrig gör.¹⁶⁸ Eftersom försäkringsbolagen bevisligen inte anser att skadebegreppen fullt ut ska avgöra om ersättning kan utgå eller inte, bör heller inte ansvarsförsäkringens utformning ge sådana möjligheter.

¹⁶⁷ Jfr. de olika typerna av ekonomisk följdskada som redogörs för i avsnitt 2.4.

¹⁶⁸ Jfr. avsnitt 5.2.3.3.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1988/89:76 om ny köplag

Prop. 1972:5 med förslag till skadeståndslag m.m.

Rättsfallsförteckning

NJA 1960 s. 441

NJA 1966 s. 210

NJA 1977 s. 538

NJA 1985 s. 641

NJA 1986 s. 712

NJA 1996 s. 68

NJA 2007 s. 758

HD:s dom av den 28 november 2014, målnummer HD T 176/12

Utländska avgöranden

Danmark

FED 1995:433 ØLD

Tyskland

OLG Köln, 4/96, 21 maj 1996

Litteratur

Bengtsson, Bertil, *Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden. 2, Försäkringsskyddet*, Almqvist & Wiksell, Diss. Uppsala : Univ., Stockholm, 1960

Bengtsson, Bertil & Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen: en kommentar*, 5. uppl., [bearb. och aktualiserade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2014

Bengtsson, Bertil & Ullman, Harald, *Produktansvaret: [en översikt]*, 4., [uppdaterade] uppl., Iustus, Uppsala, 2008

Bergsaker, Olav & Bergström, Mats, *Kommentar till NL 09*, Lamanica logistikservice, Katrineholm, 2012

Bergström, Mats (red.), *Kommentar till NL 01*, Teknikföretagen, Stockholm, 2004

Hellner, Jan, *Försäkringsrätt*, Faks.-uppl., [Juristförl.], [Stockholm], 1994[1965]

Hellner, Jan, Hager, Richard & Persson, Annina H., *Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt. H. 2, Allmänna ämnen*, 5., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2011

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, 9., [rev.] uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2014

Herre, Johnny, *Ersättningar i köprätten: särskilt om skadeståndsberäkning*, Juristförl., Diss. Stockholm : Handelshögsk., Stockholm, 1996

Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada*, Juristförl., Diss. Stockholm : Univ., Stockholm, 1987

Kolrud, Helge Jakob (red.), *Kommentar till NL 92*, 1. uppl., Sveriges verkstadsindustrier, Stockholm, 1993

Lagerström, Peter, *Företagsförsäkring: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, 3., [uppdaterade] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007

Lindmark, Dan, *Industrins produktansvar. D. 1, Bakgrund och företagsstudier*, Norstedt, Stockholm, 1988

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Allmän köprätt*, 4., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2007

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG): en kommentar*, 3. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2009

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Köplagen: en kommentar*, 2. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013, s. 329

Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal*, Iustus, Diss. Uppsala : Univ., Uppsala, 1999

Ullman, Harald, *Försäkring och ansvarsfördelning: om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal: version II*, Iustus, Uppsala, 2006

Utländsk litteratur

Jønsson, Henning & Kjærgaard, Lisbeth, *Dansk forsikringsret*, 8. udg., Jurist- og økonomforbundets forl., København, 2003

Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder professionsansvar og produktansvar*, 1. udg., Jurist- og Økonomforbundets forlag, København, 2004

Artiklar

Kleineman, Jan, 'Indirekt skada och frågan om behovet av en köplagreform.', *Festskrift till Jan Ramberg* / [redaktionskommitté: Ulf Bernitz ...], S. 307-318, 1996

Allmänna leveransbestämmelser

NL 92 - Allmänna leveransbestämmelser för leveranser av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Utgivna 1992 av Hovedorganisationen Dansk Industri, Danmark, Metalliteollisuuden Keskusliitto Metallindustrins Centralförbund r.y., Finland, Teknologibedriftenes Landsforening, Norge, samt Sveriges Verkstadsindustrier, Sverige.

NL 01 - Allmänna leveransbestämmelser för leveranser av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Utgivna 2001 av

Hovedorganisationen Dansk Industri, Danmark, Teknologiateollisuus - Teknologiindustrin r.y., Finland, Teknologibedriftenes Landsforening, Norge, samt Sveriges Verkstadsindustrier, Sverige.

NL 09 - Allmänna leveransbestämmelser för leveranser av maskiner samt annan mekanisk, elektrisk och elektronisk utrustning inom och mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Utgivna 2009 av DI, Danmark, Teknologiateollisuus - Teknologiindustrin, Finland, Norsk Industri, Norge, samt Teknikföretagen, Sverige.

Försäkringsvillkor

If Danmark - Ansvarsförsäkring (2015-03-15)

If Finland - GLI (C 1.1)

If Norge - Ansvarsförsäkring (2015-03-12)

If Sverige - Ansvarsförsäkring (2014-12-18)

Länsförsäkringar - Kombinerad företagsförsäkring (V 065:12)

Internetkällor

Codex Advokater Advokatpartnerselskab. Nordiske leveringsbetingelser – NL OG NLM.

<http://www.codexlaw.dk/da/nyheder/7-dansk/nyheder/45-nordiske-leveringsbetingelser-nl-og-nlm>
(hämtad 2015-02-16)

von Eybens, Bo. Den Store Danske. Almindelig Formueskade.

http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Erstatning_uden_for_kontrakt/almindelig_formueskade (hämtad 2015-01-29)

Övriga källor

Skadeförsäkringens Villkorsnämnds utlåtanden

SkVN 1/1994

SkVN 27/1994

Lagkommentarer

Munukka, Jori. KöpL (hämtad 2015-02-25, Karnov), kommentar till 67 §

Munukka, Jori, KöpL (hämtad 2015-02-25, Karnov), kommentar till 68 §

Munukka, Jori, KöpL (hämtad 2015-02-25, Karnov), kommentar till 69 §

Informationsskrifter

Teknikföretagen. Information om NL 09.

http://www.teknikforetagen.se/Documents/Affarsjuridik/Info%20Allm%20levbest_NL09.pdf

(hämtad 2015-02-25)